

POPOTNIK

ČASOPIS

ZA SODOBNO

PEDAGOGIKO

5

LVI

1934-35

VSEBINA:

I. 1. Zehrer Vilko: O psihopatologiji otroka. — 2. Prof. dr. Maks Robič: Nova izdaja Breznikove slovnice. (Konec sledi.) — 3. Stupan Milica: Problem spolne vzgoje v šoli. (Konec.) — 4. Vranc E.: »Domače naloge« v svitu življenjske šole. — 5. Kus Viljem: Učne osnove za državljanski pouk v narodni šoli. — 6. Grabeljšek K.: Telesna snaga in še kaj.

II. 1. Osebna pola pri sprejemu na češka učiteljska. — 2. Priprava prof. kandidatov za češke meščanske šole. — 3. Omožene učiteljice. — 4. Profesorski kandidati v ljudsko-šolski službi. — 5. Psihotehniška preiskava četrtošolcev. — 6. Otroške igre in zabave. — 7. Uporabnost šolskih zgradb. — 8. Zadnje predšolsko leto. — 9. Šolske knjige na Ruskem. — 10. Izredno nadarjeni otroci. — 11. Današnji ideali mladine. — 12. Šolski psiholog.

III. 1. Pátý sjezd (první slovanský) pro výzkum dítěte v Brně. — 2. Važne zbirke in priročniki za jezikovno-slovstveni pouk na meščanskih in srednjih šolah.

Listnica uredništva.

Corrigenda. Tiskarski škrat nam je pokvaril božične praznike s tem, da je vtihotapil v naše božično in novoletno voščilo besedo »učiteljem(-icam)«, medtem ko je bilo to voščilo namenjeno vsem našim »čitateljem(-icam)«. Nagajivcu priporočamo, da se v novem letu temeljito poboljša!

»POPOTNIK« izhaja v zvezkih 15. dne vsakega meseca in stane na leto 50 Din, polletno 25 Din, četrtletno 12'50 Din; posamezni zvezki stanejo 5 Din.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE sprejema uprava listov Jugoslovenskega učiteljskega združenja — sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani, Franciškanska ulica 6.

ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: Senkovič Matija, obl. šolski nadzornik v pokoju, Maribor, Koroščeva ulica 7/III.

Glavni in odgovorni urednik Ivan Dimnik. Izdajatelj Jugoslovensko učiteljsko združenje — sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani. Odgovarja Ivan Dimnik. — Tiska Učiteljska tiskarna (predstavnik Franc Štrukelj). Vsi v Ljubljani.

Zehrer Vilko:

O psihopatologiji otroka.

Razni vzroki so me dovedli do tega, da sem se začel baviti s pojavi bolne in bolešne otroške duše. Med tem študijem sem prišel do spoznanja, da je vsaj skromno poznavanje te stroke za vsakega učitelja neobhodno potrebno. Zato podajam v naslednjem skromnem pregled nekaterih pojavov bolne in bolešne otroške duševnosti v kratkih nepopolnih obrisih zlasti glede na potrebe učitelja narodne šole.

Prvi pogoj vsaki smotni vzgoji in uspešnemu pouku je temeljito poznavanje otroške duševnosti. Pri otrocih z normalnim duševnim razvojem zadostuje v večini primerov prirojena bistroumnost vzgojitelja za pravilno presojo, kaj je treba nuditi otroku in kako je z njim postopati, da se mu uspešno razvijejo duševne zmožnosti. Taka nestrokovna vzgoja pa odpove takoj, ko se pojavijo tudi najmanjše motnje v duševnosti otrok.

Kakor vedno v časih težkih motenj normalnih gospodarskih razmer, tako se tudi v sedanjem času množi število otrok, ki se duševno ne razvijajo normalno. Da bi pa vzgajali vse psihopatološke otroke v posebnih zavodih, je nemogoče, ker nam za to primanjkuje potrebnih sredstev in zavodov. Zato je tudi za učitelja narodne šole potrebno, da se bavi podrobneje s psihopatologijo otroka. Kajti brez strokovnega znanja ostane tudi pedagoško izborna podkovan učitelj brez razumevanja za patološkega otroka in mu pri najboljši volji ne more pomagati do napredka, ki je v nekaterih primerih mogoč.

Psihopatologija je znanost, ki se bavi z bolno duševnostjo. Bolezen zadene lahko dušo v celoti ali pa samo posamezne funkcije.

Nenormalen je razvoj, če se prekine na izvestni stopnji ali če ne doseže pri posamezni funkciji starosti primerne stopnje. Nenormalen je otrok, ki ne doseže starosti primerne dovršenosti duševnih zmožnosti, ki nepopolno govori, ki si zapomni le najbližje stvari, čigar domiselnost se bavi vedno z istimi stvarmi, in otrok, ki je nezmožen sklepati. Bolno je tudi duševno življenje otroka, pri katerem se razvijejo nekatere duševne zmožnosti daleč preko običajnih mej, medtem ko zaostaja ostalo duševno življenje za običajnimi merami. Pri zdravem otroku so vse duševne zmožnosti v pravilnem medsebojnem razmerju, se medsebojno podpirajo ter rodijo tako nove elemente duševnega življenja. Bolezni, ki zadenejo ves duševni organizem, imajo lahko dvojen izvor.

Duševno življenje se v celoti ne razvija ali se razvija v tako skromnih merah, da nikakor ne doseže stopnje normalnih otrok. To je infantilizem. Uspehi, ki jih moramo zahtevati in jih tudi dosežemo pri normalnem otroku, so povsem nedosegljivi pri infantilnem.

V drugem primeru vidimo, da je harmonija duševnega življenja motena. Norme, ki veljajo sicer za duševni razvoj otroka, tu ne veljajo. Pokaže se nam čisto svojstvena duševnost. V tem primeru govorimo o slaboumnosti.

Enakomerna zaostalost vseh duševnih funkcij je značilna za duševni infantilizem, nesorazmeren, neharmoničen razvoj duševnosti pa za razne oblike slaboumnosti.

Pri infantilizmu kažejo vse duševne funkcije nekaj nedovršenega. Taki otroci obdrže govorne napake, ali ne morejo odgovarjati v zaključenih stavkih, ali ostane njih besedni zaklad skromen. Kljub temu je njih spomin za pesmice ali imena lahko dober. Čutno življenje je slabo razvito, vendar so dostopni nesebičnim čuvstvom. Lahko se jim privzgoji ubogljivost. Razvit je do neke mere tudi družinski čut. Vsekakor so družini zvesti vsaj, dokler se ne odstranijo iz nje. Tudi nevarni niso. Duševni infantilizem povzroča večinoma tudi telesnega. Infantilni so običajno slabše razviti in so videti dosti mlajši, kakor so. Infanten otrok ne spada v narodno šolo, ker se ne da pri njem doseči nikak napredek.

Pri slaboumnosti razločujemo iz praktičnih ozirov tri oblike in sicer idiotizem, imbecilnost in debilnost. Statistika defektne dece imenuje idiotizem netočno tudi kretinizem, imbecilnost je označena za slaboumnost, debilnost pa kot slaba nadarjenost. Netočne so te označbe, ker je kretinizem bolezenski pojav zase, ki ga še omenim — slaboumnost obstaja v vseh treh primerih — slabo nadarjeni otroci pa so lahko duševno popolnoma normalni.

Idiotizem je skrajna in trajna duševna slabost, ki nastane že pred rojstvom ali v prvih detinskih letih. V najtežjih primerih se dogaja, da se taki otroci ne odzivajo motorično nobenemu dražljaju, ne sesajo in ne požirajo. V lažjih primerih se ne opaža pri dojenčku spočetka nobena posebnost, toda kmalu se pokaže, da taki otroci ne napredujejo. Ne hlastajo po predmetih, da bi jih prijemali, niti niso zmožni fiksirati. Prijemanje in fiksiranje pa sta najvažnejši funkciji dojenčkove duševnosti, kajti podlaga sta čuvstvanju in zaznavanju ter vsakemu razvoju višjih čuvstev. Izraževalni gibi idiota so skromni in primitivni. Posnemalni nagon včasih docela manjka, najbolj pa je razvit hranitveni nagon. Čuvstva je težko presoditi, kajti izraževalni gibi ne ustrezajo nikdar istim vzrokom kakor pri normalnih otrocih. Vendar prevladujeta strah in plašljivost. Za idiota je značilna razdražljivost in jeza. Pedagoška vzgoja ne more doseči ozdravitve idiota. Stalna nesamostojnost zahteva stalno nadzorstvo in nego. Izboljšanje se da sicer do neke meje doseči v zavodih, v domači oskrbi pa je to docela nemogoče. Tudi glede na zdravo deco ni priporočljivo, imeti take otroke v domači negi. Posnemalni nagon zdravih otrok bi lahko povzročil, da si le-ti prisvoje navade idiota. Idioti spadajo torej vsekakor v posebne zavode.

Večja naloga čaka vzgojitelja pri vzgoji imbecilnih. Imbecilnost je srednje težka duševna zaostalost, ki se ne kaže samo v zaostalem razvoju duševnih funkcij, temveč tudi v tem, da te funkcije medsebojno ne sodelujejo harmonično. Pri imbecilnem otroku se včasih ne doseže pozornost niti z govorom niti s petjem. Takemu otroku manjka nagon spoznavanja, ki povzroča, da si ustvarja normalen otrok predstavn kroge ter da si išče in najde v govoru primernih izrazov za svoje napredujoče pojmovne abstrakcije. Temu se pridružijo navadno še neokretnost govoril in razne živčne ovire. Tako se lahko zgodi, da začne imbecilen otrok govoriti šele v četrtem ali petem življenjskem letu, pa tudi tedaj še ne tvori stavkov. Kako revna je njegova domiselnost, se kaže pri igri. Njegovo motorično vedenje kaže razne neobičajnosti in tudi veliko nerodnost, neskladne gibe in anomalije pri najpreprostejših gibih trupa. Stvari mu padajo iz rok, včasih napravi čudne gibe s prsti in rad obgrizuje nohte.

Imbecilni ne rabijo toliko nege kakor idioti. Radi tega pri njih laže posvečamo večjo pozornost vzgojnim nalogam. Vendar tudi pri najskrbnejši in najvztrajnejši vzgoji in takem pouku ni mogoče dvigniti njih duševnega nivoja toliko, da bi sčasoma dosegli normalno razvojno stopnjo. Zato je neobhodno potrebno, da jim razvijemo vsaj telesne in ročne spretnosti in jih tako usposobimo za pridobitno delo. Pa tudi tu ostanejo le manjvredni delavci. Imbecilni otroci spadajo v pomožne šole ali v posebne zavode.

Najlažja oblika slaboumnosti je debilnost. Zanj je značilna zmanjšana razsodnost v intelektualnem in etičnem oziru. Duševno stanje debilnega se v prvi mladosti pogostoma ne razlikuje navidezno od normalnega. Šele ko se zahteva od debilnega duševno delo, ki je združeno z naporom volje, če je treba soditi in se odločiti, tedaj šele se pokaže debilnost. O debilnih se lahko reče, da jih nesreča ne izuči. Učno snov sprejemajo le spominsko. Pazljivost debilnega služi le mehanični asociaciji in se nanaša zgolj na mehanično prisvojenost, ne ustvarja pa novega.

* Debilni ne pojmujejo števil in nimajo predstav o številih. Popolnoma odpovedo, če se zahteva od njih samostojno mišljenje. Ta slabost apercepcije se pokaže predvsem pri hotenju. Debilni lahko duševno asimilirajo le ona dejstvanja volje, ki se nanašajo na njegovo blaginjo. Zato je njegova duševnost izrazito ego-centrična, sebična. Poleg tega mu manjkajo lastne smernice za njegova dejanja in to izključuje razvoj značaja. Običajno so njegovi nagoni močno razviti, kar ga nagiba k spolnosti in brezdelnemu uživanju. Njegova nenormalna duševnost povzroča, da postanejo ti nagoni nenravni, perversni. To dovede debilnega do mučenja živali. Pri tem opazujemo strahopetnost, ki se upa le nad brezmočno žival. Namesto sočuvstvovanja vidimo škodoželjnost. Kakor trpinči živali, tako skuša trpinčiti tudi svojo okolico, če mu je le mogoče in če za to ni treba poguma. Za red in snago nima smisla. Zato ne prihajajo taki otroci redno v šolo, temveč radi pohajkujejo.

Debilni ne morejo razumsko in npravno presojati, zato tudi ne razmišljajo in ne pridejo do spoznatkov in duševne jasnosti. Primanjkuje jim torej npravstvenih temeljev, ki bi ugodno vplivali na nadaljnji razvoj njihovega življenja. Iz tega je razvidno, da povzročajo neprimerne kazni duševne afekte kakor nenaklonjenost in sovraštvo. Ti afekti pa običajno ne izbruhnejo, ker jih ovirajo drugi. na primer strah. Vendar pa vplivajo skrajno škodljivo na duševnost debilnega.

Vzgoja debilnega naleti običajno na neštete zapreke in vedno se ponavljajoče ovire. Vsi poizkusi, vsaj omiliti njegove napake, dovedejo navadno le do neprijetnih nastopov. Glede na vse to je tudi za debilno deco najbolje, da se vzgaja v zavodih, kjer se lahko izločijo vsi nevšečni vplivi ceste, slabih knjig in neprimerne družbe. Debilni otrok je namreč družaben in nagonsko najde sebi enako ali še nižje stoječo družbo. Namesto te množice vplivov naj vodi v zavodu njegov razvoj le ena, toda avtoritativna osebnost. Debilnemu je treba privzgojiti čimveč samostojnosti s tem, da se mu poveri kako lahko, samostojno delo kakor rediteljstvo v razredu, pospravljanje in slično. Paziti je treba na zgodaj se zbujačo spolnost (okoli desetega leta), od katere odvrčamo otroka s telesno zaposlitvijo pri delu, z izleti in s sportom ter z igrami. Umstveno ne smemo pričakovati od debilnega posebnih uspehov, pač pa je pri njem včasih asociativen spomin izredno razvit, oziroma se da izredno razviti. To je velika nevarnost za učitelja in otroka. Računske naloge, ki jih rešuje normalni otrok umstveno, rešuje debilni docela spominsko. Tudi višje operacije rešuje tak otrok le z asociativnim spominom, ozir. s prištevanjem. Dogaja se tudi, da pride tak otrok v srednjo šolo, ker pokaže pri sprejemnem izpitu nekaj pozitivnega znanja, vendar ga nadaljnji obisk srednje šole težko obremenjuje glede spomina, kar ima za posledico stalno živčno razdraženost otroka, za katero se delata po krivici odgovornega učitelj in šola. Končno lahko dovede to do popolnega duševnega poloma debilnega.

Tu je na mestu le temeljit, skrajno nazoren pouk, ki vodi do tvorbe novih predstav. Tudi uganke vplivajo ugodno na duševni razvoj. Strogo se moramo ogibati vseh vprašanj, ki vsebujejo že odgovor. Pri odgovorih pa moramo zahtevati skrajno točnost, ki ne dopušča nikakega dvoma. Kladivo ni reč, s katero tolčemo, temveč o ro d j e, s katerim tolčemo. Privaditi jih moramo najprej na red in jim privzgojiti s primernimi vprašanji smisel za vzročnost. Če prevrtamo

na primer papir s prstom, vprašamo: »Zakaj je v papirju luknja?« »Kdaj je luknja nastala, kako je nastala, kakšen je bil papir prej?« in slično. Točna analiza modelov in opisovanje slik, zlasti takih, ki so v zvezi z lastnimi doživljaji otrok, izborna pospešuje razvoj. Pri računstvu so potrebne kvadratne podobe števil, ki se razvijajo druga iz druge. Optične zaznave podpirajo akustične, tipne in druge. Pri vseh drugih predmetih velja načelo, da naj otrok sam išče in sam najde. Tudi pisanje dnevnika je dobra vežba. Škodljivo je vsako učenje na pamet, ker spozna otrok, da si tem potom najlaže prisvoji znanje, ki pa ostane le na površju in mrtvo.

Mnogim debilnim se posreči, da prevarijo svojo okolico s tem, da posnemajo uglajeno vedenje drugih. Drugi zopet čutijo svojo manjvrednost, ostanejo zaprti vase in postanejo čudaki. Kako reagirajo taki čudaki na ostali svet, se ne da nikdar predvidevati. Debilnost lahko dovede do umobolnosti, ker se tak človek vedno bolj zagriže v svoje čudaške nazore, kar poslabša njegovo stanje.

Ce hočemo torej oblike slaboumnosti še enkrat na kratko karakterizirati, lahko rečemo, da je idiotizem nezmožnost mišljenja, pri imbecilnosti je možnost mišljenja skromno razvita, debilnost pa kaže slabosti v mišljenju.

V alpskih deželah najdemo kretene. Kretenizem je posledica skrajno zmanjšane funkcije ščitne žleze in je v precejšnji meri ozdravljiv. Vendar je zdravljenje zelo drago in zato praktično skoraj ne prihaja v poštev.

Tudi slaboumnost božjastnikov spada v to skupino. Svojstveni znak božjasti so znani napadi, ki nastopajo včasih le ponoči, tako da okolica niti ne ve za bolnika. Božjast dovede tudi lahko do slaboumnosti ali pa lahko vpliva kvarno na značaj, vendar pa so znani tudi primeri izrednih veleumov (Dostojevskij). Histerični napadi sličejo do neke meje božjastnim napadom. Tudi pri nekaterih drugih boleznih kakor pri kroničnih alkoholikih in pri poapnenju žil opazujemo slične napade. Događa se tudi, da se pojavljajo mesto božjastnega napada trenutki duševne odsotnosti in zmedenosti, ki se pa lahko tudi raztezajo na daljše razdobje. V tem času bolnik lahko potuje ali celo zakrivi kako hudodelstvo, ne da se bi tega zavedal, ko napad mine.

Otroci, pri katerih se pojavljajo božjastni napadi v taki obliki, napravljajo v šoli med napadom vtis, da so zamišljeni ali nepazljivi. Glede duševnih zmožnosti so božjastniki silno različni, v splošnem se pa hitro utrudijo in je njihov spomin slabo razvit. Če ovirajo šolsko delo s pogostimi napadi ali če nenadni napadi premočno vplivajo na součence, spadajo taki bolniki ali v pomožne šole ali v poseben zavod za mladostne božjastnike.

Psihopatija nam kaže nekako bolešno duševnost, ki je v splošnem lažjega značaja. Še za strokovnjaka je težko, točno začrtati mejo med zdravim in bolešno duševnostjo. Vsak od nas pa si lahko predstavlja duševno povprečni tip, pri katerem so vse funkcije izravnane in tvorijo harmonično celoto. Bolešna duševnost se razlikuje od tega normalnega tipa z motnjami, ki se kažejo včasih le po kaki bolezni ali pa po kakem izrednem naporu. Otroci z bolešno duševnostjo so svojstveni, nimajo veselja do iger, radi jih motijo in se težko vzgajajo.

Oblik bolešne duševnosti je mnogo. Za učitelja narodne šole prihaja predvsem v poštev depresivno psihopatska konstitucija, ki jo karakterizirata pomanjkanje veselja do vsakega dela in razdražljivost. Pri otrocih opazujemo, da nimajo nobene vztrajnosti, da so raztreseni in se lotevajo neprenehoma novih nalog in podjetij, ne da bi začeto delo dokončali. Boje se skušenj in šolskih nalog že vnaprej in kadar pride do skušnje, so popolnoma zmedeni. Taki otroci pogostoma ne pridejo na zeleno vejo, da si včasih nadarjeni.

Tej obliki je nasprotna hipertimična, to je ona, ki jo najbolje označujemo kot nepoboljšljivo lahkomišelnost. Vedno so ti otroci dobre volje in polni vseh norčavosti. Kazni pri njih ne zaležejo in jih tudi ne spravijo ob dobro voljo. Učitelj dobi vtis, da se iz njega norčujejo, čeprav ga v resnici ljubijo.

Težko poglavje tvorijo histerični otroci, pri katerih je domiselnost izredno razvita in sicer v taki meri, da jim je povratek v resnično življenje včasih skoraj nemogoč. Sebični občutki pri njih prevladujejo in pretirani obziri, ki jih jim izkazujejo starši, te občutke še pokrepljajo. Zanimanje za vsakdanje življenje je minimalno. V svoje fantazije se tako vžive, da jim sami verjamejo, iz česar izvira njih lažnivost. Izredno so podvrženi sugestiji, zato tudi niso verodostojne priče.

Med najbolj žalostne pojave bolesne duševnosti spadajo tudi samomori otrok. Vsi ti samomori izvirajo iz premočnih afektov, ki daleč prekoračijo vsako normalno mero. Neposredni povod samomorov je lahko najbolj neznatna malenkost. Samomorilne misli otrok nam razkrivajo depresije otroške duševnosti, ki se ne bi smele kratkoma prezreti. Zato ni prav, da skušajo starši take pomanjkljivosti zakrivati in olepševati.

Važno poglavje tvorijo še nervozni otroci, ki nam delajo v šoli dosti preglavic. Večinoma so slabotni in slabokrvni. Obstaja tudi nekaka prirojena nervoznost, ki pa izgine ob začetku šolanja. Nadarjenost nervoznih otrok je dokaj različna. Najbolj nervozni so večinoma »edini« otroci, pri čemer ne smemo pozabiti, da smatrajo zaljubljeni starši vse za nervoznost, kar so sami zakrivali s slabo vzgojo. Podroben opis »edinega« otroka je odveč, ker vsak nepristranski opazovalec lahko sam ugotovi vse »posebnosti« otroka »edinca«. Njegova nervoznost izvira večinoma iz dejstva, da tekmuje doma z odraslimi. Tej tekmi seveda ni dorasel, zato izčrpa pri njej svoje duševne sile. Nervozni otroci so silno podvrženi razpoloženju, zato se menjavajo pri njih uspehi z neuspehi. Včasih so inteligenčne funkcije prekomerno razvite, zaostaja pa čuvstvovanje in hotenje. Nevarno je za nje stalno in izključno občevanje z odraslimi, ker jih to duševno preobremeni.

S temi izvajanci sem hotel vzbuditi zanimanje za bolesno duševnost zaupane nam dece. Zavedajmo se, da so otroci največji zaklad, ki nam ga zaupajo starši, pa tudi, da nam narod izroča z njimi svojo bodočnost. Otroška duša je največja uganka, ki jo moramo rešiti in ki jo bomo rešili le, če bo v nas gorela sveta ljubezen do naših malčkov.

Literatura:

Scholz-Gregor: Anormale Kinder, Berlin, Karger. Homburger: Psychopathologie des Kindesalters, Berlin, Springer. Schulz: Psychotherapie und Erziehung, Jena, F. scher. Düring: Grundlagen und Grundsätze der Heilpädagogik, Leipzig, Rotapfelverlag.— Dela dr. T. Hellerja in predavanja dr. Wolferja.

»Glavna stvar je, da imamo otroke radi in da se znamo poglobiti v njih duševno življenje. Respektiraj dušo otroka! Misli na bodočo generacijo!«

*

»Učitelji morajo postati drugačni. Moderna šola ne sme biti vzgajališče birokratov, temveč značajev in ljudi plemenitega mišljenja.«

*

»Šola je pripravljalnica za odraslega človeka, zato se ne sme odtujiti življenju.«

*

»Humaniteta zahteva pozitivno ljubezen do naroda in domovine ter odklanja sovraštvo zoper druge narode.«

T. G. Masaryk.

Nova izdaja Breznikove slovnice.

(Nadaljevanje.)

IV. Oblikoslovje.

Iz razlogov, ki sem jih povedal v občnih opombah, lahko preidem preko pravopisnih pravil (§§ 81—125) takoj k oblikoslovju.

1. Tu moram najprej reči, da je Breznik v tem poglavju kar naenkrat skoro vseskozi samo normativen, saj skoro nič ne razlaga in ne primerja, niti ne s srbohrvaščino (o kateri je vedel pri glasoslovju toliko povedati), kakor da jo je naenkrat popolnoma pozabil. S tem je njegova slovnica po izvedbi poedinij poglavij neenakomerna.

2. V § 126. bi se bilo lahko omenilo, da imajo vsi indoevropski jeziki onih devetero besednih vrst, ne samo slovenščina, in samo ti jeziki.

3. Kako umestno je postaviti take paragrafe kakor §§ 126.—128. že v uvod in besedo tvorje pred oblikoslovje, dokazuje naslednja okolnost:

V § 128. čitamo, da je -a v primerih kakor žen-a obrazilo, o isti stvari pravi § 134., da je sklonilo, po § 135. (opomba) spada ta -a k osnovi, po § 288. 1 b) pa je pripona. Kateri paragraf ima torej prav? Zdi se mi, da § 288.

4. O slovniškem spolu (§ 130.) bi se dalo reči vsaj še to, da je ena sama velika metafora (personifikacija), ki je nikakor nimajo vsi jeziki.

5. Od sklanjatve prehaja Breznik takoj k samostalnikom (§§ 130. ss.), ne da bi povedal vsaj nekaj o skupnih lastnostih imen (prim. § 126.).

6. § 130., ki spada deloma, in § 131., ki spada popolnoma v filozofijo, sta zastarela in napačna. Kajti tudi pojmi so predmeti (§ 130.), niso pa samostalniki konkretni ali pojmovni, temveč kvečjemu predmeti, ki jih s temi samostalniki imenujemo (§ 131.). Razen tega navaja Breznik za svoje »konkretné samostalnike« čudne primere (učenec, prijatelj, šola): jaz vsaj še nikjer in nikoli nisem videl »učenca sploh« (§ 131.) — in končno Breznik svojih »konkretnih« samostalnikov ni razdelil dosledno po enem in istem načelu (»pojmovnih« samostalnikov pa vobče ne deli dalje), saj so tudi skupna in snovna imena, lastna imena pa vsaj po svojem izvoru občna imena. Kak dober novosholastik ali predmetoslovec bi lahko Breznika poučil o današnjem stanju našega tozadevnega znanja.

Jedro problematike razmerja med mišljenjem in govorjenjem je vprav v tem, da more jezik za poimenovanje neskončne množine različnih predmetov rabiti samo omejeno število besed. S tem je sicer razumljiv, a netočen. Če bi hoteli vse natančno ločiti, bi bil jezik točen, a nepregleden in nerazumljiv.

7. S § 143., ki govori o naglasu pri a-jevski sklanji, bi bil mnogo zadovoljnejši, da je Breznik pri primeru gora dal oblike kakor góre, góro na prvo mesto in oblike kakor goré, goró v oklepaj, zgled gubà pa vtaknil kam med opombe ali popolnoma črtal. Kajti njegova slovnica noče biti slovnica govorice preprostega ljudstva v kaki manjši pokrajini, recimo na Gorenjskem, ali celo v kakem manjšem kraju, recimo v Ihanu, temveč slovnica slovenskega pismenega jezika, če ga prav razumem. Za ta jezik pa veljata po Brezniku samem večinsko načelo (gl. str. 6.) ter raba naših najboljših pesnikov in pisateljev. Za te pa se da dokazati, da večinoma naglašajo góra, góre itd. Se celo pri Gorenjcu Prešernu taki naglasi niso redki, kakor dokazujejo naslednji verzi iz Krsta pri Savici, ki sem jih našel kar v prvih stancah:

zlati z rumenmi žarki glávo trojno
na tleh leže Slovenstva síčbri stari
in v tvoji rôki roka nje ostane

Lepo pa je od Gorenjca Breznika, da je dal oblike kakor góre vsaj v oklepaj in torej ni zašel v skrajnost onih mlajših profesorjev in profesorice, ki pripuščajo samo

naglas goré itd.¹ ter dajejo za eno samo kózo že slabo oceno. Njihov izgovor, da so pri naših pesnikih in pisateljih naglasi kakor góre licentia poetica, ne velja, ker to, kar ma večino, ni nikaka svoboščina.

Pač pa velja: Če kaj ograža slovensivo, ga ograža tako ravnanje. Kakor so humanisti s svojimi pretiranimi zahtevami po klasičnosti napravili latinščino za mrtve jezik, tako bo ta metoda ubila slovenščino, ki v srednji šoli ni toliko učni kakor vzgojni predmet.

In končno učenec z »navodili«, kakor je »navodilo«, da gredo po zgledu lípa a) samoglasniki, ki so imeli prvotno dolgi rastoči naglas, b) pri katerih je prvotno krački končni naglas prestopil na predposlednji zlog... v konkretnem slučaju ne more nič početi razen vprašati, kje je dobiti seznam takih samostalnikov in koliko stane. In ali ta »pravila« res nimajo »izjem«?

Slično velja tudi o vseh ostalih paragrafih oblikoslovja, v katerih daje Breznik zglede (paradgme) za naglas (ali: poudarek [§§ 44. ss.]?) besed.

8. V § 145. bi se lahko povedalo še to, da je bila razlika med 1. in 2. razredom o-sklanjatve prvotno samo v imenovalnikih, vzročnikih in zvalnikih vseh števil. Ali je oblika rak nastala iz rako, je vprašanje. Moj pokojni učitelj Vondrák je učil, če se prav spominjam, da je sedanji imenovalnik po svojem izvoru prav za prav vzročnik in je torej oblika rak nastala iz rako.

9. Če se v besedi, natančneje v samostalniku blagor rabi o namesto polglasn'ka (§ 152.), bi se to in podobno moralo omeniti že v § 12., ki govori o polglasniku.

10. Oblike rabeljna, škrateljna itd. (§ 154.), pa tudi prijateljna itd. iz že večkrat omenjenih razlogov odklanjam kot lokalizme.

11. § 156. bi jaz formuliral tako: Mestnik ednine ima sedaj v književnem jeziku -u; v rek'h, pesmih in ljudski govorici mnogih krajev pa se še rabi starejši -i. Pesmi z verzom: O kresi se dan obesi namreč ne poznam nobene.

12. Ali je oblika z otroki (§ 158.) res večinska in živa, dvomim in mislim, da je ta predpis crknjen lev, preko katerega stopa večinska raba brez strahu.

13. Sklanjatev moških samostalnikov na -a (§§ 139. in 159., 4a), zlasti v množini, bi se morala po mojem skromnem mnenju natančneje raziskati.

14. Ali se po zgledu sinko sklanjajo tudi tujke, kakor k'no, avto (§ 159., 4b)?

15. Besedo starši (§ 160.) smatram za grd germanizem (nem. Eltern). Pri nas doma pravijo samo oča pa mati. Saj tudi za nem. Geschwister nimamo v slovenščini ene besede, pa vendar izhajamo.

16. Kako »dosledna« je slovenska slovnica, posebno lepo dokazuje sklanjatev samostalnikov srednjega spola v množini. Tu so si Slovenci izjemoma enkrat edini in sklanjajo v sicer redki slogi: mesta (polja), mest (polj), mestam (poljam), pri mestah (poljah), z mestami (poljami), »visoka slovenščina« pa zahteva izza l. 1849. mrtve oblike!

17. Odkod pa Breznik ve, da je samostalnik pot v primeru s poti (iti) in po (krivih) potih moškega spola (§ 176.) in da so oblike kakor z možmi (§ 177.) napravljene po u-osnovah? Kaj pa, če je samostalnik pot v prvem primeru ženskega, v drugem pa ženskega ali srednjega spola, oblika z možmi pa napravljena po i-osnovah?

Slično velja za obliko v ogledi (iti), o obliki pri možéh pa ne morem pri Brezniku nič najti.

¹ Prim. Slovenska čitanka in slovnica za prvi razred srednjih in njim sorodnih šol. Ljubljana 1931, str. 183.

18. Pri sklanjatvi samostalnikov pogrešam posebnega paragrafa o sklanjatvi -y(-eu)-osnov, kajti samostalniki kri, cerkev itd. po svoji osnovi ne spadajo med ženske -osnove (§§ 172. in 173.).

19. Poglavje o tujih lastnih imenih (§§ 179.—182.) po večini svoje vsebine ne spada v oblikoslovje, temveč med pravopisna pravila, saj skušajo naši učencarski aleksandrinci spraviti v modo celo pisavo in naglase kakor Carrahae, Sappho.

20. Pridevniki se ne rabijo (namreč v stavku) pridevno in povedno (§ 183.), temveč prilastniško in povedkovno.

21. V §§ 184.—186. je še vedno velika zmeda. V sedanji slovenščini imamo g'ede imenske in zaimenske oblike troje pridevnikov: 1. take, ki imajo samo imenske oblike, zlasti v imen. edn. moškega spola; 2. take, ki imajo samo zaimenske oblike, in 3. take, ki imajo oboje oblike. Najprej bi bilo treba navesti in obdelati one pridevnike, ki imajo samo po eno obliko, saj velja o pravila kakor §§ 184., 185. b, d in 186. a seveda samo za one pridevnike, ki imajo obojo obliko. Njihovo zaimensko obliko rabimo tudi v zvezi s svojlnimi in kazalnimi zaimki, dasi je to prav za prav pleonazem, ker je določnost tedaj kar dvakrat izražena. Rabe moj dragi brat itd. pa Breznik izrečno ne omenja.

Tudi o tem, ali ima oblika majhen ostale sklone, Breznik nič ne pravi. Če bi bil apriorist, kar pa nisem, bi rekel, da so oblike majhnega i.d. protislovne — če je nedoločnost v osnovi, saj tči v teh koncih stari kazalni zaimek i, ja, je, torej določnosti. Obliko majhen imam na sumu, da je iz otroškega govora, zato oblike majne bi smatral za greh proti duhu slovenskega jezika. Toda jezik ne služi niti samo niti v prvi vrsti logiki.

22. V § 193. bi bilo treba povedati, kdaj rabimo primernik in kdaj presežnik, ter to, da je za primernik treba vsaj dveh, za presežnik pa vsaj treh predmetov, ter da rabimo primernik nele tedaj, če ima en predmet neko lastnost v večji, temveč tudi tedaj, če jo ima v manjši meri kakor drug predmet itd. »Starejša dama« je na pr. mlajša od »stare gospe«. Samo po sebi umljivo je namreč enemu vse, drugemu pa nič.

23. Ker je glede naglasa pri primernikih in presežnikih pridevnikov in iz njih izvedenih prislovov velika zmeda, se čudim, da Breznik, ki ve o naglasu sicer toliko ganljivega povedati, v § 193. o vsem tem molči. Kaj je na pr. prav: natančnejši ali natančnejši. Iz ust slovenistov sem namreč slišal že oboje.

24. Pridevniki velik, majhen (mal), dober, dolg in hud nimajo posebnega stopnjevanja (§ 194.), temveč tvorijo osnovnik iz ene, primernik (in presežnik) pa iz druge podstave.

Pravila kakor: Včasih delamo primernik s prislovom »bolj« (str. 93.), niso ravno vzor preciznosti. Takih »včasih« in »zlasti« najdemo pri Brezniku kljub štirim izdajam še vedno preveč. Da bomo spoznali dejanski stan pri stopnjevanju pridevnikov in tudi pri drugih jezikovnih stvareh in nam ne bo treba operirati z natančnimi izrazi, kakor »včasih«, »večinoma« in »zlasti«, bo treba ljudsko govorico in pismeni jezik natančneje opazovati. Jaz vsaj se ne spominjam, da bi kdaj slišal ali čital na pr. od pridevnika suh drugačno stopnjevanje kakor bolj (najbolj) suh. Takih pridevnikov, ki niso niti na -ski ali -ji niti po svojem izvoru deležniki, bo v slovenščini pač še več.

Ker prislovi, izvedeni iz (kakovostnih) pridevnikov, niso nič drugega, kakor edninski vzročniki srednjega spola, zato mi je nerazumljivo, zakaj se naj ti prislovi drugače stopnjujejo kakor njihovi pridevniki.

25. Goleg oblik ponje i.d. za srednji spol ednine (§ 201.) rabi na pr. celo Zupančič, ob katerega se nekaterniki doma prav radi obregavajo, medtem ko se pred

tujno z njim bahajo, od Breznika prepovedano obliko ponj. Ali ni pri tej obliki isti glasovni pojav kakor pri manj itd. iz manje (§ 195.), torej vokalna redukcija?

V stavkih kakor »Kdor vas posluša, mene posluša« nimamo poudarka kratkomalo, kakor uči Breznik (§ 202.), temveč poseben, namreč stavčni ali logični poudarek.

To, kar pravi Breznik o rabi osebnih zaimkov v slovenščini (§ 203.), ki so po svoji rabi v stavku samostalniki, kar je pozabil povedati, velja samo za njihove imenovalnike. (Primer — Če nimaš nikogar na svetu, mene imaš — ne spada v ta paragraf, temveč v § 202. točka a.) Raba, ki jo Breznik graja, je zato napačna, ker je v slovenščini, ki ima prvotna jasna glagolska osetna obrazila (§ 221., 1), še dobro ohranjena, pleonastična in po zgledu onih jezikov, v katerih so ta obrazila že močno obrušena.

26. Svojiilni zaimki so po svoji rabi v stavku (§ 205.) pridevniki.

27. Če bi zaimek kolikér kazal razne vrste oseb ali reči (§ 215.), potem bi bil kazalni zaimek, v resnici pa je ločilni vprašalni zaimek, njegov kazalni tovariš je tolikér.

28. Med oziralnimi zaimki (§ 210.) ne najdem zaimka čigar. Breznikova pravila o rabi oziralnih zaimkov kateri in ki so sedaj sicer strožja, a še vedno nejasna. Če je vse to res, kar pravi Breznik o teh dveh zaimkih, je po § 210. v zvezi s predlogi vseeno, ali rabimo zaimek kateri ali ki. Razlikovanje med hipotezo (kateri) in paratezo (ki) velja — po § 210. sodeč — samo za oblike brez predlogov.

29. Oblike eden in dvajset itd. glavnih števnikov (§ 213.) so germanizmi, a v govorici preprostega slovenskega ljudstva skoro povsod običajne, oblike dvajset eden itd. so sicer starejše in bolj slovanske, toda naše ljudstvo jih skoro nikjer več ne pozna. Med to Scilo in Karibdo plove Breznik kaj enostavno na ta način, da dovoljuje oboje, neki odlok višje šolske oblasti pa predpisuje za šolo starejše oblike.

Pri vrstilnih števnikihi (§ 214.) pogrešam definicije (da pravijo, katero mesto v vrsti kak predmet zavzema) in opažam med poglavjem Slovenski pismeni jezik (str. 4.—12.) in § 214. nesoglasje. Medtem ko piše Breznik tam na pr »po letu 1849« (beri štirideset devet), pravi v § 214., da je to napačno in se mora govoriti »po letu ... devetem« (pisati torej 1849.). Kaj je torej prav?

Breznikova definicija ločilnih števnikov (§ 215.) je napačna, ker ti števniki ne pomenijo vrste oseb ali predmetov (tudi osebe so predmeti!), temveč za koliko vrst kakih predmetov gre. Če na pr. pravimo, da je v kaki krčmi, tem prvenstvenem torišču slovenskega javnega življenja sploh in kulturnega posebej, petero vino, pomeni to, da je tam dobiti pet vrst vina, recimo belokranjska črna, cviček, bizeljčan, haložan in celo jeruzalemec. Zato troje žen po Breznikovih izvačanjih samih ni kratkomalo napačno, temveč samo tedi, če so te tri žene iste vrste, če pa so različne vrste, je troje žen po Brezniku samem čisto pravilno.

Tudi definicija množilnih števnikov (§ 216.) Brezniku ni uspela. Kajti če rečeš kolikakaj brihtnešemu učencu, da odgovarjajo ti števniki na vprašanje kolikéren? — te bo vprašal, kdaj vprašamo z zaimkom kolikéren, ker ta zaimek ni povsod po Slovenskem v rabi.

Če se držimo § 219., moramo reči, da nedoločnih števnikov v slovenščini ni, saj navaja Breznik same take primere, ki so ali samostalniki ali pridevniki ali zaimki ali prislovi.

30. Ze v § 129. ali ob kateri drugi priliki bi se moralo omeniti, da nima o vsi skloni enake vitalnosti (življenjske sile), temveč krepkejši izpodrivajo slabše kakor ena podgana drugo. Tako je zlasti vrstnik izpodrinil mnogo vzročnikov. Zato na pr. ni točno rečeno, da imajo moški samostalniki, ki pomenijo živa bitja — ali tudi rastline, ki so po mnenju večine ljudi žive? — v tož. edn. obrazilo -a (§ 147.). Reči bi se mo-

ralo, da opravlja v tej in zlasti v sklanjatvi zaimkov vrstnik tudi službo vzročnika. Zvalnik (§ 146.) pa je v slovenščini zato skoro popolnoma izginil, ker opravlja imenovalnik poleg svoje tudi službo zvalnika. Zakaj pa je imenovalnik prevzel to nevhvaležno službo, ne vem.

31. Pri glagolu (§ 220.) pogrešam pojasnila, kako je prišla ta besedna vrsta do imena *verbum* (beseda) in kaj pomeni beseda *glagol*, ki ni slovenska.

32. Oni *e* (*o*), brez katerega tvorijo sedanjsko osnovo samo še glagoli *dam*, *jem*, *sem* in *vem*, ni nobena pripona (§§ 222. in 253.), zato se ti štirje glagoli ne smejo imenovati brezpriponski. Breznik vsekakor rad pripenja, zato vidi pripone tudi tam, kjer jih ni.

33. Vzročni glagoli bi morali imeti svoj posebni paragraf, ker je pomen nekaj čisto drugega kakor izvor (§ 224.).

34. Nezdrav konservativizem je v trditvi, da pri prehodnih glagolih prehaja dejanje na predmet izven osebkā (§§ 225. in 258.), saj se mora isti dejanski stan v enem jeziku izraziti s »prehodnim«, v drugem pa z »neprehodnim«, ali kakor jih Breznik sedaj imenuje, s »posredno prehodnim« glagolom, na pr. slov. *pomagam očetu*, lat. *adiuvo patrem*. Isto »dejanje« prehaja torej v slovenščini posredno, v latinščini pa neposredno na predmet izven osebkā. Kvečjemu bi se dalo reči, da si ljudstvo ali slovničarji mislijo, da »kako dejanje prehaja na predmet izven osebkā«. Kaj »prehaja« na pr. v stavku: *Dal sem prijatelju knjigo? Kvečjemu knjiga*. Ker je že stara delitev v prehodne in neprehodne glagole problematična, je nova delitev v neposredno in posredno neprehodne povsem brezpredmetna.

35. Če so glagoli I. vrste »večinoma trajni« (§ 229.), bi marsikaterega učenca veselilo, že v omenjenem paragrafu najti našete vse one proste glagole I. vrste, ki niso trajni. Takih »kuhinjskih pravil« je po šolskih slovnica, tudi po Breznikovi, vse preveč.

36. Ker je »koren« stvar, ki ne spada v oblikoslovje in se samo s sredstvi oblikoslovja tudi ne da dognati, se v oblikoslovju ne bi smel omenjati ali pa bi se moral ob prvi rabi vsaj razložiti (§§ 224. in sl.). Tudi ta primer dokazuje, da spada nauk o izvoru besed pred nauk o njihovih oblikah, govorjenje o glagolskih priponah (§ 223.) pa dokazuje, da spada tudi besedotvorje pred oblikoslovje.

37. Tudi o starosti in vitaliteti glagolskih vrst bi se dalo povedati marsikaj zanimivega. Tako tvorijo glagoli *dam*, *jem*, *sem* in *vem* nekatere svoje oblike na prav starinski način, največjo vitalnost pa ima v slovenščini IV. vrsta, kar dokazujejo na pr. oblike *prenešen*, *skubiti*, *veziti*, *trpim* (in ostali glagoli 2. razreda III. vrste), *življenje*, *trpljenje*, *željen* (oblika *želen*, ki jo Breznik forsira, je mrtva), 2. razred V. vrste itd.

38. V poglavju o časih (§ 254.) sem naštel, držeč se samo tega, kar pravi Breznik, po pomenu vsaj osem časov, ker po Brezniku samem eksistira v slovenščini tudi predpretekli čas nedovršnih glagolov (str. 134.), da je redek, siromaku ne smemo zameriti.

Veliko vprašanje je zame, ali se smejo metati v en koš (dovršni sedanjk prav za prav: sedanjk dovršnih glagolov) tako različne stvari kakor izvršilni sedanjk, gnomični aorist, pripovedni sedanjk in sedanjk v pomenu prihodnosti.

Končno pogrešam v Breznikovi slovnici pojasnila za rabo časov, če je treba izraziti medsebojno časovno razmerje več dejanj (istodobnost, preddobnost in zadobnost).

V staro pravdo o rabi dovršnih in nedovršnih glagolov v slovenščini se kot Središčan z Ihancem Breznikom ne maram spuščati. Pripominim naj samo to, da so nekateri glagoli, na pr. *roditi*, pri nas v Panoniji nedovršni, na Gorenjskem, kjer je največ sloveniziranih Nemcev, pa dovršni.

39. Beseda naj (iz nehaj) vsaj zame po izvoru ni veznik (str. 135. op.).

40. Ne morem si predstavljati, kako naj kdo samega sebe povozí, kaj kdo trpi, če je od ljube osebe božan, in kaj dela, ko sladko spi (§§ 258. in 259.), zato so izrazi *tvornik* (tvorni način), *trpnik* (trpni način) in *novoodkriti Breznikov srednjik* (srednji način) netočni in torej slabi.

41. Tudi dosedanja imena deležnikov (§ 265.) so slaba. Ze ime samo je raztegnjeno iz primerov, kjer je na mestu, na primere, kjer je nesmiselno. Kdor je tepen, je res deležen batin, toda česa je deležen speč ali stoječ človek? Ali ne velja za gramatično terminologijo isto, kar je rekel Kant o logiki, da namreč izza Aristotela ni prav nič napredovala?

Razen tega pa »deležniki« ne izražajo absolutnega, temveč relativni čas. Zato se na pr. »deležniki« kakor pekoč, močee ne smejo imenovati sedanjski ali celo sedanji, kakor jih imenuje Breznik, temveč »istodobnostni glagolski pridevniki«. Sicer pa se oni na -vši ne tvorijo samo od dovršnih glagolov, saj je na pr. glagol biti, kolikor vidim, nedovršen, pa ima vendar »deležnik« bivši.

Končno pa se Breznik očitno boji »trpnopreteklih deležnikov« nedovršnih glagolov, dasi nikjer ne pravi, da se ti »deležniki« tvorijo samo od dovršnih glagolov. Taka trditev tudi ne bi bila pravilna, temveč bo pač tako, da »trpnopretekli deležniki« nedovršnih glagolov opravljajo službo izumrlih »trpnosedanjih deležnikov«.

42. V poglavju o členkih je nedoslednost v terminologiji, da se lat. beseda verbum, iz katere je izveden latinski izraz adverbiale, sloveni enkrat z besedo glagol, drugokrat pa z besedo slovo (prim. »prislov«). (Da je izraz členek, lat. articulus iz lat. artus — člen nepotreben antropomorfizem, samo m mogrede.)

Netočno pravi Breznik: Nekateri pridevniki na -ski imajo prislovni pomen, ker je tu stara prislovna pripona -sky, medtem ko je pri pridevnih pripona -skyj. Breznik tudi ne pove, kateri so ti nekateri čudežni pridevniki, ki lahko imajo kar v imenovalniku prislovni pomen (§ 268., 3).

Kar navaja Breznik v razpredelnici kot soodnosne vzročne prislove (§ 268., 4), dokazuje, da teh v slovenščini ni, temveč opravljajo njihovo službo druge besede.

Razdelitev predlogov (§§ 269. ss.) bi bila preglednejša, če bi Breznik govoril I. o predlogih z enim, II. z dvema in III. o predlogu s tremi skloni.

Predlogi kakor vzlic in kljub (§ 271.) so vsaj tako nepristni (prim. § 190.), kakor katerikoli izmed predlogov, naštetih v § 270., in vendar govori Breznik o nepristnih predlogih samo pri predlogih z rodilnikom. Sicer pa po vsem tem, kar pravita § 269. o predlogih in § 267. o členkih sploh, nima mnogo smisla govoriti o »pristnih« in »nepristnih« predlogih in o »členkih« sploh, razen morda pri onih členkih, ki in če so bili že od vsega začetka res členki. To morebitno manjšino pa Breznik kratkoma žrtvuje večini, kar za Slovence nikakor ni lepo.

Breznik je v 4. izdaji uvedel za svojo slovnico novo vrsto prirednih veznikov (ločene) in tudi novo vrsto priredij (ločno), vendar pa stavi te veznike na 5. (§ 286.), ločno priredje pa na 2. mesto (§ 321.), kar ni povsem dosledno.

Sicer bi spadalo naslednje bolj v sklep, vendar pa naj za konec oblikoslovja že kar tu povem, da tiči tudi v vsaki pozitivni ali poedinski znanosti, zlasti v njeni terminologiji in v njeni vsakokratni najljubši metodi cel življenjski in svetovni nazor. Tega gozda pa gospodje specialisti od samih dreves ne vidijo.

(Konec sledi.)

»Za vrednost človeka imamo le eno merilo: njegovo delo. Kar je v življenju najboljše, je veselje do dela in vera, da delo človeka plemeniti.«

»Cesar si žele najboljši in najpametnejši starši za svoje lastne otroke, za tem mora stremiti šola kot življenska zajednica za vse svoje otroke. Vsak drug ideal za naše šole je pretesen in brez ljubezni in bi pokopal našo demokracijo, če bi se uresničil.«

I. Dewey.

Problem spolne vzgoje v šoli.

(Konec.)

II.

Vsi pa vemo, da pri spolnem pouku dom v večini slučajev klavрно odpove. Največkrat primanjkuje staršem potrebne prostodušnosti za naravno posmatranje spolnih zadev, včasih pa tudi ne obravnavajo tega vprašanja z dovoljno resnobo. Drugim spet manjka potrebnega znanja in pedagoške spretnosti ali pa ne utegnejo. Dejstvo pač je, da dom na tem polju skoraj vedno odpove in zato sledi iz tega, da pripada ta naloga šoli, podaljšani roki doma, ki mora izpolniti to občutno vrzel, ki jo pušča domača vzgoja. Večina vzgojiteljev je sicer odločno proti temu, da bi se šola tako dalekosežno udeleževala, toda njih odklonilno stališče poteka prav gotovo iz istega nagiba, ki odloča pri starših, da se odtegnejo spolnemu pouku, iz strahopetnosti. Pa tudi oni vzgojitelji, ki zastopajo stališče, da je slabo razkladati v šoli take zadeve, ki zahtevajo po njihovem mnenju intimno obeležje doma, morajo uvideti, da je bolje, otroka v šoli poučiti, kakor pa pustiti ga brez vsakega sistematičnega spolnega pouka. A tudi v slučaju, da bi vsi starši brez izjeme storili pri spolnem pouku popolnoma svojo dolžnost, bi morala šola podpirati dom tudi na tem polju s tem, da bi nudila deci spolni pouk sistematično in strogo znanstveno. Tega dom v večini slučajev otroku ne more nuditi, zato je to naloga šole, ki pa mora biti tudi v tem oziru v najtesnejših stikih z domom in z njim sodelovati.

V splošnem je dom šoli vedno hvaležen, ako prevzame to, po njegovem mnenju sila nevhvaležno nalogo in skuša popraviti ono, kar je dom zamudil, posebno ker starši še vedno mislijo, da je celotno spolno vprašanje po svojem bistvu silno občutljiva dežela in da je treba za njega obravnavanje čisto posebnega usposobljenja. Pogosto pa se tudi zgodi, da so starši in z njim javnost proti spolnemu pouku v šoli. V takem slučaju pač vsak učitelj lahko postopa po svoji vzgojiteljski vesti, ako ni v nasprotju s predpisi. Če obstaja kje zlo, je dolžnost vseh, da se proti njemu borijo. Zlo pa je prav gotovo dejstvo, da pustita deco dom in šola prav v tem važnem pogledu brez vsake pomoči. Če pa občuti učitelj nepremagljiv odpor do tega, da bi moral v šoli z otroki obravnavati spolne zadeve, naj se spomni na to, kako važna je v tem pogledu njegova naloga, ker mora nadomeščati še ono, kar je dom zamudil. Res je, da se zdravo, naravno posmatranje spolnosti tako dolgo ne bo doseglo, dokler bodo manjkali pri tem delu starši, kajti učiteljevo delo bo polovično delo vse dotlej, dokler ne bodo starši sodelovali pri spolni vzgoji. Kljub temu pa tudi osamljeno učiteljevo delo na tem polju ni brezplodno. Sadovi se bodo pokazali šele v bodočnosti, kajti v današnji mladini je treba vzgojiti starše bodoče generacije, ki bo prav gotovo tudi v spolnem pogledu bolj srečno vzgojena.

Poudariti pa je treba, da je spolni pouk za vse stopnje in vrste šol enako pereč in enako važen, dasi bi se seveda moral v osnovni šoli vršiti drugače ko v srednji. Prav za otroke, ki dobivajo vso svojo izobrazbo samo v osnovni in višji narodni šoli, ki nimajo prilike, priti v srednje šole, je spolni pouk še posebne važnosti, kajti taki otroci doraščajo pogosto v razmerah, ki niso baš najugodnejše, pogosto so pripuščeni docela sami sebi in že zgodaj izpostavljeni mnogim nevarnostim v spolnem oziru, tako da so še bolj kot drugi potrebni dobrodejnega vpliva šole na tem področju. Tako zraste osnovnošolskemu učiteljstvu tudi na tem polju spet nova, težka naloga, saj mu ne zadostuje, da obvlada vso tozadevno snov samo v znanstvenem, obvladati jo mora tudi v npravstvenem in vzgojnem oziru, ker bo le potem svoji nalogi kos.

Vprašanje spolnega pouka v šoli je za sedaj prav gotovo še vprašanje, kateremu še vsi skupaj nismo kos, za katero še vsi skupaj nismo pripravljeni, ne tisti, ki smatramo za potrebno, da bi morala šola tudi v tem pogledu prevzeti nalogo, v kateri dom odpoveduje, še manj pa seveda tisti, ki tega ne priznavajo in ki to nalogo v načelu odločno odklanjajo. Kljub temu, ozir. prav zato je pa potrebno, da vsaj nekoliko razmislivamo o tem, kako se je obnesel spolni pouk v šolah tam, kjer so ga že uvajali, kakšen bi moral biti in kakšen bo moral biti tudi pri nas, kadar se bomo v bližnji ali daljni bodočnosti prostovoljno ali prisiljeno zanj odločili.

Spolni pouk pripada v šoli brez dvoma prirodoznanskemu pouku, ki bi moral spolne pojave raztolmačiti sistematično in sicer tako preprosto in naravno kakor vse druge pojave v prirodi na način, primeren duševnemu razvoju otrok. Kadar bo pa prirodoznanski pouk raztolmačil spolnost kot naraven pojav, bodo lahko tudi drugi predmeti nadaljevali spolni pouk vsak v svojem pravcu. Verouk n. pr. naj tolmači vse moralne obveznosti, ki izhajajo za človeka iz spolnosti, zgodovina pa bo lahko marsikateri pojav v življenju narodov bolje raztolmačila, če se ji ne bo treba tako izogibati vsega, kar je s spolnostjo v zvezi. V gospodarstvu, kjer je potrebno, da se temeljito opišejo posamezne pasme domačih živali, je pri tem treba poudariti, kako dobimo dobre pasme, kar pa ne moremo storiti, ne da bi se dotaknili združitve samca in samice itd. Uvod v vse to, začetno uvajanje v skrivnosti spolnosti pa je brez dvoma naloga prirodoznanskega pouka, biologije, ki edina lahko vse to čimbolj naravno in preprosto raztolmači.

Tudi za spolni pouk v šoli velja pravilo, da mora biti temeljit in tako izčrpen, da ne preostaja fantaziji otrok nobeno polje za nadaljnje razglabljanje. Glavna naloga spolnega pouka v šoli je, preprečiti zaplotni in zakotni spolni pouk, ki se tako bahavo šopiri. Če pa deci ne pove vsega, kar mora o tem predmetu vedeti, se le obrne po pomoč do tovarišev in vsa naša prizadevanja so bila zaman. Zato se ne bi smel vršiti spolni pouk še v bodoče tako kot do sedaj, da se namreč otroku pove to in ono o tem, a se strahopetno izbegava vsakemu otrokovemu vprašanju in se pogosto celo naravnost otroku prepove, staviti tozadevna vprašanja. Tudi v šoli morajo imeti otroci vso prostost, vprašati vse, kar bi radi vedeli, še več, učitelj bi jih moral sam vzpodbujati k dostojnim vprašanjem. Učenci bodo imeli šele tedaj polno zaupanje v njega, ako se bodo prepričali, da jim noče nič zamolčati in nič prikriti. Res je, da stavijo otroci vse dotlej, ko še res ne vedo, v vsej prostodušnosti včasih vprašanja, ki spravijo odraslega v nemalo zadrego, prav zato, ker ni bil nobeden izmed sedanjih odraslih vzgojen tako, da bi posmatral spolnost v pravilni, naravni luči. Učitelj pa, ki se bo dokopal tako daleč, da bo posmatral spolni problem popolnoma naravno in prostodušno, se bo čutil tudi dovolj varnega na tem polju, da bo vsakemu vprašanju kos, da bo na vsako lahko odgovoril znanstveno zadovoljivo, pa tudi docela prirodno, konkretno in stvarno, brez sentimentalnosti, pa seveda tudi brez zgražanja nad »pokvarjenostjo«. Ako se pa hoče zavarovati pred vprašanji, ki gredo le predaleč za duševni razvoj dotične stopnje in bi tudi druge otroke lahko zavedla predaleč, že v naprej lahko pove, da se dado nekatera vprašanja laže obravnavati med štirimi očmi in da se naj zato vsak, ki ima kaj posebnega na srcu, na samem zaupljivo obrne nanj. Dobro bi služile v vseh takih primerih vprašalne skrinjice, ki jih pa po naših šolah večinoma ne poznamo, ker bi se otroci potem bolj upali z vprašanji na dan, a bi učitelj v potrebi lahko šel tudi preko vprašanj, ki bi se mu le ne zdeli primerna splošnemu nivoju razreda. Kdor hoče odgovarjati na vsa taka vprašanja, pa se mora že vnaprej vsestransko podkovati, kajti treba bi bilo dati včasih točnega in določnega odgovora na vprašanja, za katera marsikateri učitelj v trenutku prve osuplosti niti ne bi znal dati točnega odgovora.

Ce se bodo na ta način spolne zadeve obravnavale v javnosti, pred razredom, bo izginila napetost do spolnih pojavov, ki jo privzgoji okolica vsakemu otroku. Spolni pojavi se bodo pokazali sedaj otroku v naravni luči prav kot vsi drugi pojavi v naravi. Prostodušno posmatranje spolnih pojavov bo učitelj še pospeševal s tem, da se ne bo tega predmeta dotaknil le bežno in mimogrede, z vidno zadrego, ampak da bo vse to obravnaval prav tako temeljito in podrobno kakor druge prirodne pojave, tako da ne bodo učenci na noben način zadobili vtisa, da se učitelj vendarle ne počuti popolnoma varnega. Kadar bomo tako daleč, da bo učitelj pri prirodoznanskem pouku znanje o spolnem dogajanju v naravi izpraševal in ređoval kakor vsako drugo znanje, bo šele tem pojavom vsaj v šoli odvzeta zadnja sled neiskrenosti in licemerstva.

Prav zato, da se čim bolj odpravi vsaka sled napetosti, bo tudi pri navidezno tako resnem spolnem pouku včasih silno dobrodejno učinkoval humor, ki se pa seveda ne sme nanašati na spolne zadeve same. V smehu se bo napetost, ki se spočetka pri takem pouku kaj rada polasti učencev in učitelja, kmalu izgubila. Saj se tudi odrasli človek, ki včasih ječi pod težo spolnega nagona, skuša nekoliko rešiti s šalo, in zato še ni vsaka šala, ki se nanaša na spolno življenje, že umazana, dasi je seveda težko, določiti meje.

Brez dvoma pa je težko, začeti v šoli s spolnim poukom, ozir. raztegniti prirodoznanski pouk tudi na spolna dogajanja, vse dotlej, dokler ne bodo učitelju na razpolago primerna učila, učencem pa potrebna samoučila. Za sedaj je v vseh šolah, tudi v najvišjih letnikih srednjih šol, stanje tako, da spoznavajo otroci pri somatologiji in higieni človeka kot brezspolno bitje. Slike in besedila se skrbno izogibajo vsega, kar je s spolnostjo količkej v zvezi, še celo najnovejše knjige niso v tem oziru prišle niti za las naprej. Tako se iz prejšnjih stoletij vleče kakor kača v našo prosvitljeno dobo skrajna lažnivost in strahopetnost, kar vse skupaj gotovo ni v prid dobremu mnenju, ki ga naj učenec zadobi o svojih vzgojiteljih.

Tudi pri spolnem pouku si mora učitelj biti svest, da je treba postopati po nekem dobro premišljenem načrtu, da ne sme prepustiti že v naprej poteka spolnega pouka slučaju, ampak da mora vedeti, kako bo stvar zagrabil, ker bo le potem imel občutek gotovosti, ki je pri spolnem pouku bolj kot kje drugje potreben.

Edino, kar se zdi nasprotnikom spolnega pouka v šoli še za silo opravičljivo, je biološki pouk, ki naj bi dovolil učitelju, da vzbudi v učencih analogno spoznanje o spolnih pojavih pri človeštvu. Ta pot je pa opravičljiva samo za tiste, ki se v tem pogledu nikakor ne morejo otresti plašljivosti. Ti naj store svojo dolžnost vsaj v tem, da razložijo mladini v šoli obširno in izčrpno razmnoževanje živali, zlasti sesalcev. Če potem še dodajo, da je pri človeku prav tako, je s tem učencem olajšan analogni sklep na človekove spolne zadeve.

Dasi je biološki pouk o spolnih zadevah bolje kakor nič, je pa vendar samo slepomišljenje, če mora hoditi učitelj okoli tega predmeta kakor maček okoli vrele kaše in se ustaviti tam, kjer bi bila njegova beseda najbolj potrebna. V tem pogledu bo vsak učitelj storil svojo dolžnost v polni meri šele tedaj, kadar bo po opreznem uvajanju v spolne zadeve rastlinstva in živalstva nadaljeval svoje delo v tem pravcu po dobro premišljenem načrtu in privedel otroke končno do popolnega, pravilnega razumevanja spolnega vprašanja tudi pri človeku.

Podati natančne smernice na način spolnega pouka v šoli pri prirodoznanskem pouku, to delo čaka temeljite obravnave, za kar ni prostora v okviru te razprave. Dokler se tega dela pri nas nihče ne bo lotil, bo vsak učitelj, ki bo hotel v tej smeri delati, navezan na lastni trud pri zbiranju snovi.

Spolni pouk za mlajšo deco, n. pr. za nižje razrede osnovnih šol, bi se moral predvsem pomuditi pri vprašanju, kako pridejo mlade živalce, potem pa tudi, kako pride otrok na svet, kajti marsikateri otrok, predvsem mestni, bo imel o tem zelo meglene pojme. Pri ptičih je treba opozoriti otroke na to, da so ptičja jajca zato

tako velika, ker morajo vsebovati že vse, kar je potrebno za rast novega bitja in je potrebna samo še toplota, da se razvije, medtem ko je jajce sesalcev čisto majhno in še daleč nima vseh snovi, ki so potrebne mladiču, tako da mora nastajajoča živalca vzeti potrebni hrano iz materinega telesa. S sesalci se potem primerjajo oni plazilci, krkoni in ribe, ki koté sicer tudi žive mladiče, a je vendar razvoj povsem različen od razvoja sesalcev, ker manjka zveze zarodka z materjo. Pri človeku se otrokom na videz najbolj kočljive stvari lahko dopovedo na preprosto in stvaren način, n. pr. o ženskih jajčnikih, da so to male vrečice levo in desno v ženskem telesu, da so napolnjene z majhnimi jajčeci, da začne eno teh jajčec rasti, dokler ne doseže velikosti malega človeka.

Težja bo priprava za drugo vprašanje, za vprašanje združitve obeh spolov v rastlinstvu, živalstvu in človeštvu. Odgovor na to vprašanje bi morala pripravljati šola sistematično že od vsega početka pri prirodoznanskem pouku. Že v nižjih razredih osnovne šole mora učenec vedeti iz rastlinstva, da mora pasti na brazdo prah s prašnikov, da se mora izvršiti oprашitev, če hočemo, da nastane iz cveta tudi sad. Ko spoznajo učenci v višjih razredih razliko med eno- in dvodomnimi rastlinami, spoznajo polagoma že sami, da je oprášitev pri rastlinah spolno dogajanje, posebno če jih opozorimo, da se nahaja v vsakem semenskem popku jajčna stanica.

V živalstvu ima samica isto vlogo kot v rastlinstvu brazda. V tem oziru ima vsak otrok potrebno prejšnje znanje, saj ve vsak, da leže kokoš jajca, ne petelin itd. Manj jasna pa je v splošnem deci vloga samca v živalstvu, ki odgovarja vlogi prašnikov v rastlinstvu, dasi je tudi v tem oziru večina že marsikaj opazovala pri kokoših, kanarčkih, pri govedu itd. Tako bo lahko ugotoviti, da brez sodelovanja samca ni novega življenja, da se mora izvršiti združitev samca in samice. Na to združitev obeh spolov se lahko opozori zrelejša deca marsikje v živalstvu pri sesalcih, ptičih, žuželkah, pa tudi pri naših živalih. Opozori se lahko na to, da je vse, kar nas v rastlinstvu in živalstvu razveseljuje, zvezano tako rekoč s spolnostjo; cvetenje, ptičje petje, godba samca murnčka in samca zelene kobilice, žabje regljanje, vse to služi samo enemu cilju, privabiti drugi spol in ohraniti rod. Z vsemi temi pojavi je treba otroke, katerih duševni razvoj je že temu primeren, tako pristojujo in naravno seznaniti kakor z vsemi drugimi pojavi iz rastlinskega in živalskega sveta. Zrelejšo dečo bo treba seznaniti tudi z brezspolno razmnožitvijo pri nekaterih rastlinah in nižjih živalih, z deviškim razmnoževanjem, kakor ga opazujemo pri čebeli, in z drugimi takimi zanimivostmi iz prirode. Treba jih je opozoriti na razmnoževanje pri večini rib, kjer oplodi samec jajca šele potem, ko jih je samica že odložila, in torej v tem slučaju ni potrebna združitev samca in samice. Če na ta način v vsem živalstvu in rastlinstvu vedno opozarjamo na rdečo nit spolnih odnošajev, se otroku potem, kadar bo doumel spolne odnošaje pri človeštvu, ti pojavi ne bodo zdeli več popolnoma osamljeni v vsem stvarstvu, ker jih bo gledal znanstveno, s stališča večno neizpremenljive matere narave.

V najvišjih razredih srednjih šol se bo moral biološki pouk ustaviti nujno tudi pri nauku o dednosti in pri posestrimi tega nauka, pri evgeniki. Ti dve vedi sta prav v zadnjih letih tako zelo napredovali, da je nujno potrebno, da zve mladina že v šoli kaj o tem. Mladi ljudje se uče v šolah na vseh stopnjah toliko nepotrebnih reči, ki jih ne bodo nikoli v življenju rabili in jih tudi takoj pozabijo, o tem pa, kar bo zares važno za njih poznejše življenje, pa molči šola kot grob, samo zato, ker o dednosti ni mogoče govoriti drugače nego po predhodnem pouku o spolnih dogajanjih. V zrelejši mladini mora šola že zbuditi zavest, da bo tudi ona pozneje doprinesla svoj delež k ohranitvi človeškega rodu, da mora zato vedeti, kaj ima prirojenih, kaj pa privzgojenih telesnih in duševnih lastnosti. Dasi človek sam ne more izpreminjati kakovosti svoje dedne snovi, ne v telesnem in ne v duševnem

oziru, obstoji vendar njegova odgovornost nasproti potomcem v tem, da nima oslabiljenega telesa, kakor pravi Nietzsche: »Preko samega sebe moraš graditi, ne se ploditi samo naprej, ampak navzgor.«

Ker bo baš pri nauku o dednosti potrebno omeniti, da tudi človeku z dobrimi dednimi lastnostmi lahko mnogo škodujejo spolne bolezni, celo one staršev, bo nastala za učitelja potreba, govoriti tudi o spolnih boleznih. Spolne bolezni so že do sedaj edino poglavje iz spolnega življenja, o katerem čuje mladina v šoli, v višjih razredih srednjih in strokovnih šol in v četrtem razredu meščanske šole. Dasi vemo vsi, da je pouk o spolnih boleznih zelo potreben doraščajočemu človeku, se moramo vendar zavedati, da je krivica, če izpregovori šola o spolnem življenju samo takrat, ko pokaže njegovo najodvratnejše lice, spolne bolezni. Naziranje, da je spolni pouk istoveten s poukom o spolnih boleznih, še danes ni premagano, še danes se dom in šola nista zavedla, da je njuno delo na tem področju neprimerno obširnejše, pa tudi hvaležnejše. Kdor zastopa še danes naziranje, da je s poukom o spolnih boleznih odpravljena vsa dolžnost odraslih, se ne zaveda, da je treba vzeti tudi spolno vprašanje kot celoto. Mladina se o vsem, kar jo teži v spolnem pogledu, ne more pogovoriti z nobenim odraslim, zakaj le ti se strahopetno izmikajo vsakemu tozadevnemu pogovoru. Če pa končno vendar spregovore o tem, kar se zdi mlademu človeku kot obljubljena dežela, mu pokažejo samo senčno stran — spolne bolezni. Če obravnava šola od vsega prostranega polja spolnega dogajanja samo spolne bolezni, pokaže doraščajočemu človeku prvič spolno življenje v znanstveni luči, a pokaže mu samo njegov temni in ogabni videz, ne da bi pokazala tudi solnčne strani, n. pr. sublimiranje spolnega nagona. Samo takrat, če bo obravnavala šola spolne bolezni po predhodnem temeljitem in izčrpnem, vsestransko osvetljenem biološkem pouku, bo dosegel tudi higienski pouk o spolnih boleznih svoj pravi namen, zbuditi v mladem človeku krepko voljo, prebroditi te nevarnosti, da bo doseženo zdravje posameznika in zdravje naroda sedaj in v potomstvu.

Mnogi vzgojitelji so proti temu, da bi se v šoli obravnavale spolne zadeve s fiziološko-anatomske strani, ker pravijo, da je spolno vprašanje izključno etičnega značaja in da ga ponižamo, ako ga v šoli obravnavamo s prirodoznanskega stališča. To je navidezno zelo vzvišeno stališče, za katerim se pa skriva samo običajni strah pred razgovorom o spolnih zadevah. Taki vzgojitelji oddajo takrat, kadar sploh spregovore o spolnosti, vse spolno dogajanje z mistično kopreno, ker so zmotnega mnenja, da bo taka mistika, s katero hočejo odrasli mladini zakriti spolnost, odvrnila in užugala otroško radovednost. Resnica je pa baš obratna, prav to neznano, prepovedano, kar zakrivajo odrasli, se zdi mlademu človeku tembolj zapeljivo, tako da skuša na vsak način, bodisi z besedo, bodisi z dejanjem, priti resnici do dna. Vsak vzgojitelj pa ve tudi iz lastne izkušnje, da zanima mladino v spolnem pogledu predvsem fiziološka in atomska plat. Otroci hoče vedeti za dejstva pri spolnem dogajanju in preko te zahteve, ki je docela naravna in ne poteka iz nobenih umazanih, nečistih virov, ne more in ne sme vzgojitelj s samimi etičnimi izvajanj in nauki. Zato se mora vzgojitelj, ki se loti spolnega pouka, vedno zavedati, da je šele smoter spolnega vprašanja zasidran v etiki, da pa obstaja pri spolnem vprašanju poleg etične tudi fiziološka in higienska plat, ki zanima mladega človeka neprimerno bolj kakor etična. Zato je tudi pri spolnem pouku v šoli najbolj naravna pot, začeti z biološko stranjo tega vprašanja, ki je v vsem stvarstvu, pri rastlinstvu, živalstvu in človeštvu enaka, nato pa preko teh temeljnih dejstev preiti k etični strani, ki obstaja samo za človeka in ga loči od nižjega stvarstva, za katerega obstaja v spolnem pogledu samo naravni nagon. Tega se mora vzgojitelj vedno zavedati in ne sme smatrati pod svojo častjo, če se mora baviti pri spolnem pouku tudi s telesnimi zadevami. Napak bi ravnal vzgojitelj, ki bi hotel celotno vprašanje spolne vzgoje in še prav posebej spolnega pouka rešiti z moralnimi opomini, tako da bi nudil mlademu človeku namesto resnice o bioloških dognanjih

samo etični nauk. S takim izbegavanjem fiziološko-anatomskih dogajanj bi tudi samo spet znova potrdil v mladini domnevo, da gre tu res za sila zanimive, a očitno skrivnostne in grešne stvari. Šele če razloži vzgojitelj mladini spolno dogajanje z naravnega stališča, lahko potem preide do zvestobe, čustva odgovornosti in drugih čustev, ki jih nalaga spolni nagon človeku in s katerimi mora dvigniti človek svoje spolno dogajanje na dostojno višino in ga podrediti visokim ciljem človeštva. Z zrelejšo mladino, z ono višjih razredov srednjih šol, pa bi se potem morala postopoma obravnavati tudi vsa etična vprašanja, ki temelje na seksualno znanstveni podlagi, n. pr. pravilno presojanje spolnih nepravilnosti, seksualnost v luči zakonika itd. Tako etično posmatranje spolnih dogajanj bo prav gotovo poglavalno trdne korenine v notranjosti mladih poslušalcev, saj bo že doživljanje biološke važnosti spola v naravi in pri človeku vplivalo na nje, tembolj pa jih bo dvigala zavest, da sodeluje sleherni posameznik po svojih močeh pri tem važnem dogajanju in zato bo taka pedagoška pot v spolnem pogledu prinesla vzgojitelju največ uspeha.

III.

Marsikdo bo mislil, da je s spolnim poukom, s posredovanjem znanja o spolnih zadevah, izčrpana vsa naloga šole glede spolne vzgoje mladega človeka, da preostane vse drugo delo domu. Toda tudi pri spolni higieni lahko šola domu mnogo pomaga, kajti znanstveno utemeljen nauk v šoli bo pogosto več zalegel kot priložnostno poučevanje doma. Če bi vršil dom v pogledu spolne vzgoje in zlasti pouka o spolni higieni svojo dolžnost v polni meri, bi kljub temu še vendar lahko odpadla naloga šole v tem oziru. Toda ker dom tudi tukaj v večini slučajev odpove, je naloga biološkega pouka, da raztegne svoje delo tudi na spolno higieno, za kar se tudi v šoli najde obilo prilike, n. pr. pri obravnavanju človeškega telesa. Predvsem je naloga šole, da prepreči pri šolski vzgoji vse, kar se ne strinja z zahtevami spolne higiene. Tako n. pr. mora preprečiti preveč enostransko duševno obremenitev, razvitje negativnih občutkov, n. pr. strahu, kar vse lahko povzroči zlasti v pubertetni dobi, pa tudi pozneje, da se učenec zateče k dejanjem, ki niso v skladu s spolno higieno, najčešče k samozadovoljevanju. Šola mora tudi po možnosti preprečiti predolgotrajno mirno sedenje pri duševnem delu, ker se s tem ovira krvni obtok. Tudi na način sedenja naj pazi učitelj in naj zlasti navaja otroke, da ne bodo pri sedenju prekrizovali nog.

Pri seksualni higieni se mora učitelj z vsemi svojimi nasveti in navodili obračati predvsem na voljo otroka, tako kot se z biološkim poukom obrača na njegov razum. Vzbuditi mora v otroku voljo do zdravja v toliki meri, da bo ta volja uravnavala vse otrokove korake in se bo tako raztegnila tudi na polje spolne higiene, ker se bo potem otrok vedno zavedal, da se človek ne sme vdajati vsakemu trenutnemu poželenju. Tudi pridobitev in ohranitev telesnega zdravja je treba prikazati mlademu človeku kot enega izmed ciljev sodobnega človeka, ne samo radi veselja, ki ga ima človek z zdravim, močnim in lepim telesom, ampak predvsem zato, ker biva samo v zdravem telesu zdrava duša, ker je telesno zdravje prvi pogoj za vsako uspešno delo v poklicu in sploh v vseh življenjskih nalogah. Ker pa človekovo uspešno delo ni samo v prid dotičnega poedinca, ampak vsega naroda in v širšem smislu vse človeške družbe, zato je treba otroku v šoli zbuditi zavest, da njegovo osebno zdravje, na katero je treba paziti zlasti tudi v spolnem pogledu, ni samo zadeva njegove osebne, ampak narodove in socialne etike.

Mnoga pravila spolne higiene so predvsem naloga vzgoje in bi s samim poukom za njih utrditev le malo dosegli. Toda tudi pri tem lahko vpliva šola marsikje v dobrem na domačo vzgojo. Učitelj lahko navaja starše, da pazijo na otrokovo prehrano, primerno obleko, zlasti pa da obračajo dovolj pozornosti

otrokovi postelji in sploh njegovemu spanju. Dalje bo rodilo sodelovanje šole in doma dobre uspehe pri skupnih posvetovanjih glede knjig, slik, gledaliških in kinopredstav, ki bi morda vplivale kvarno na mladega človeka in mu razbičale spolno domišljijo. Taka skupna posvetovanja bi dosegla, da bi bilo postopanje glede spolnih zadev bolj enotno, ne morda na eni strani preohlapno, na drugi preozkosrčno.

Zlasti važna je dalje naloga šole, da osvetli boj alkoholu s stališča spolnosti, ker bo šele potem protialkoholno gibanje zadobilo v predstavi mladega človeka pravi pomen. Zrelejši šolski mladini je treba dopovedati, kako ozka zveza obstaja med nagnjenjem k alkoholu in k spolnim nerednostim, ne samo zato, ker draži alkohol spolni nagon, ampak tudi, ker ohromi delovanje nekaterih centrov velikih možganov, zlasti voljo in preudarjanje, tako da se potem človek ne more v dovoljni meri ustavljati svojemu nagonu. Kdor stoji pod vplivom alkohola, četudi samo v majhni meri, ne misli več na to, kar je dolžan samemu sebi in svoji okolici, pri njem padejo vse notranje ovire, katere mu je postavila vzgoja in samovzgoja, brez preudarka sledi svojemu nagonu in si nakoplje pogosto težke posledice. Zato je protialkoholno gibanje dragocen zaveznik pri spolni vzgoji, posebno če se osvetli s tega stališča, ki ga pa šola skoraj vedno zamoči.

Zrelejši mladini pa mora šola spregovoriti še o nečem drugem. Predvsem jim mora zbuditi zavest, da mora sleherni človek v sedanji civilizirani družbi svoj spolni nagon do neke meje zatirati, da mu ne sme brez pomisleka slediti. Zato tudi ne sme mladim ljudem zamočati, da v tem pogledu ne bo šlo brez samozatajevanja, brez odločne in krepke volje. Šola pa mora mladini tudi pomagati da uravna svoje prekipavajuče telesne moči, katere ne sme uveljavljati v spolnosti, na druga njenemu razvoju koristnejša pota. Mladim ljudem mora predočiti, da v razvojni dobi vzdržnost v spolnem pogledu mlademu človeku največ koristi s tem, da stopnjuje njegove telesne in duševne moči, ki jih rabi prav v tej dobi vse drugje bolj nujno kot pri kakršnemkoli udejstvovanju v spolnem pogledu. Da povzroči vzdržnost v spolnosti stopnjevanje telesnih moči, nam potrdi življenje sportnikov. Zato tudi vsak mladi človek svoje prekipavajuče življenjske sile brez nevarnosti lahko izživilja v sportu. Sport je tem važnejši za mladega človeka, ker ne slabi samo neposredno spolnega nagona, ampak zaposli tudi notranje mladega človeka, kar vidimo jasno pri današnji mladini, ki je tako vdana sportu, da pozablja na šolo in na vse drugo. Zato je važna naloga učiteljeva, da odkrije mladim ljudem notranjo vrednost sporta baš v spolnem pogledu, da jih navaja, da bodo zavestno iskali v predanosti sportu nadomestilo za udejstvovanje v spolnem pogledu, ki za nje še ne prihaja v poštev.

Taka notranja preusmeritev moči spolnega nagona na druge cilje, kar imenuje znanost sublimiranje, to je baš tisto, kar je za razvoj mladega človeka najvažnejše in zato mora tudi šola mladim ljudem pri tem pomagati, da, to je najvažnejša naloga vzgojiteljeva pri celokupni spolni vzgoji. Pomagati mora mlademu človeku, da odpre nakopičeni spolni moči koristne ventile, da poplemeniti svoj nagon, namesto da ga zatire. Spolni nagon ne povzroči samo delovanja spolnih organov, ampak lahko povzroči ali pospeši tudi druga delovanja in valovanja v našem telesu, tako da človek na ta način lahko prenese moč svojega spolnega nagona na izvenspolno udejstvovanje na raznih poljih, najčešče v umetnost, pa tudi v resno znanstveno udejstvovanje, v uspešno poklicno delo itd. Tudi uživanje narave, tesna zveza z drugim človekom, bodisi v prijateljskem, bodisi v ljubezenskem razmerju, lahko sublimira človekovo spolnost. Vzgojitelj lahko pomaga mlademu človeku, da nastopi pot sublimiranja v polni zavesti, da si tako okrepi voljo, naj pa tudi napoti njegove sile v tisto smer, ki je zanj najprikladnejša in kjer bo lahko tudi največ koristil družbi. Tako bo dosegel, da spolnost mla-

demu človeku ne bo v nesrečo, ampak mu bo vir veselja in delavnosti, vir, iz katerega bo črpal vedno nove moči za uspešno udejstvovanje.

Se bo moral vzgojitelj pokazati nasprotni pol sublimiranja, zatiranje spolnega nagona in njega preganjanje v podzavest. Povedati bo moral, da je med tema dvema dogajanjima velikanska razlika, dasi je končni uspeh isti, namreč da spolni nagon ne bruhne na dan. Toda kdor sublimira, priznava spolni nagon v vsej njegovi lepoti in moči, kdor pa ga zatira, ga zanikava. Kdor sublimira, vidi določno svoje naloge pred seboj in jih s pridom rešuje, podoben človeku, ki svoj pošteno pridobljeni denar koristno nalaga. Kdor zatirava spolnost in jo žene v podzavest, je pa podoben skopuhu, ki zakopava svoj denar in živi pri tem v vednem strahu. Zato je tisti, ki sublimira, močan in dober nasproti drugim, tisti, ki zatira, pa trd in krut. Vsega tega se mora sleherni človek ob vstopu v življenje jasno in določno zavedati, vedeti mora, da so samo tri možnosti, da se mora vsakdo odločiti, ali se bo v življenju brez odpora predajal spolnemu nagonu ali ga bo sublimiral ali zatiral. Tudi pri tej odločitvi naj pomaga vzgojitelj mlademu človeku in mu naj vsaj nakaže pravo pot.

Seveda pa ne sme biti cilj vseh vzgojiteljev, bodisi staršev, bodisi učiteljev, pri vseh takih posvetovanjih samo ta, kako prihraniti mlademu človeku vse bolesi, kako mu uglasiti pot, da bo hodil po njej brez nevarnosti in brez bridkosti, saj bi prav gotovo bilo hudo pogrešeno, ko bi vzeli mlademu človeku najgloblje doživetje, ki izvira baš iz razočaranj. Toda to pot naj hodi mladina odkrito in pošteno in naj se zaveda, da so jo hodili tudi njih starši, in da bodo po njej korakali spet njih otroci. Bolj ko udarja srce vroče in živo, tem več bo padcev na poti življenja, gre samo zato, ako zna človek vztrajati. Do končne zrelosti vsakega človeka vodi pot samo preko krivde in kazni, preko sreče in razočaranja.

Spolna vzgoja je brez dvoma poglavje, v katero bi se moral poglobiti sleherni učitelj, da bi z njim obogatil svoje delovno polje. Potem bo tudi šola v pogledu spolne vzgoje storila svojo dolžnost bolj kot doslej in bo lahko tudi popravila ono, kar pušča in zagreši dom. Učitelj, ki je prepričan o važnosti spolne vzgoje, pa se mora vedno zavedati, da ne sme spolne vzgoje smatrati kot vzgojne panoge, ki stoji osamljena. Spolna vzgoja mora biti tesno spojena s celokupnim vzgojnim postopanjem. Zato bo spolna vzgoja dosegla svoj cilj samo tam, kjer se bo vzgajala tudi volja otrokova, tako da se bo v mladem človeku razvila krepka spolna volja. Ker pa lahko nastane taka volja samo na podlagi popolnega, vsestranskega znanja o spolnih zadevah, zato ni naloga vzgojiteljeva, neznanje o tem umetno podaljševati, ampak s poukom posredovati znanje, ne strahopetno molčati o vprašanju, ki zadeva najbolj v živo slehernega doraščajočega človeka, ampak mu pogumno nakazati probleme in jih skupno z mladim človekom razreševati. Če doseže potem šola še to, da se bo tudi v spolnem pogledu vzgoja čimprej izprevrgla v samovzgojo, bo s tem njena naloga v pogledu spolne vzgoje izčrpana.

Glosa k problemu spolne vzgoje.⁹

»Če deca ne veruje več v bajko o štorclji, se mati ne sme več izmikati vprašanju, odkod prihajajo mali otroci. Na to vprašanje mora najti odgovor, ki se približuje resnici, ki ga otrok razume in ki ga trenutno zadovolji. Mati mora prepričati, da se njen otrok z drugimi otroki, s posli ali s katerimikoli nepoklicanimi osebami tajno o tem razgovarja. — Reci svojemu otroku: »Ti si del mojega telesa. Ko si še bil preslab, da bi dihal in zaužival hrano, sem te nosila pod svojim srcem. Zato te imam tako rada. O tem pa ne smeš z nikom drugim govoriti nego samo z menoj, s svojo materjo.« (Pomnilo za starše, izdalo društvo za pobijanje spolnih bolezni v Nemčiji.)

Opozarjamo tudi na dr. Fr. W. Försterjevo knjigo: »Sexualethik und Sexualpädagogik.«

„Domače naloge“ v svitu življenjske šole.

(Nekaj misli k preusmeritvi.)

Pravijo, da se je v zadnjih letih po naših šolah mnogo izpremenilo. Stara didaktična teorija je v praksi marsikomu postala pretesna: vtepavanje poštevank in abecede je nadomestil naravnejši način šolskega dela, predmeti so se strnili v delovne enote, učiteljevo večno podajanje se je spremenilo v aktivno sodelovanje učencev. Skratka, »pouk« je postal življenjski in se izraža v skupnem delu, kar je docela v skladu z razvojem časa. Tako s silovito naglico drvimo dalje in stare ustaljene vrednote se umikajo novim.

Zdi se mi, da so pri tem prevrednotenju šolskega dela ostale najbolj nedotaknjene — domače naloge. Saj še danes obremenjujejo šolsko mladino ponekod tako, da se je svojčas javnost kar — zgražala. Oče osnovnošolskega otroka je v »Slovincu« trdil, da mora vsak dan do pozne nočne ure pomagati svojemu ljubljencu pri »domačih nalogah«.

Res je sicer, da »naloge« že v bistvu svojega izraza pomeni neko breme, ki se »naloži« (Aufgabe!) v šoli ali doma. Zgodovina pedagogike nam kaže razdobja, ko se je največja važnost polagala v osnovni šoli na domače naloge. Edino z njih pomočjo je mogel učenec obvladati »lekcije«, ki so se v šoli samo — docirale. Že F. Sanderjev »Lexikon der Pädagogik« iz leta 1889. pa registrira dejstvo, da se bo v Nemčiji treba boriti proti napačnemu pojmovanju domačih nalog. »Težišče pouka mora ostati v šoli«, pravi Sanders. In res so Nemci kmalu spremenili izraz »Hausaufgabe« v — Hausarbeit, kar zveni povsem drugače. Žal smo Slovenci ostali pri »nalogah«, ki nas še vedno obremenjujejo, medtem ko so se naši južni bratje z »zadaco« docela osamosvojili.

»Naloge«, ki obremenjujejo otroke in imajo za cilj didaktični materializem, so bile v šoli-učilnici neobhodno potrebne! Saj bi se sicer z mehaničnim »drilom«, z abstraktnostjo in izoliranostjo učnih predmetov ne dosegli pravi uspehi. Peta formalna stopnja je učitelju naravnost narekovala, da za utrditev čim bolj obremeni učenca z nalogami, ki so bile večinoma zelo daleč od življenja. Dobro se spominjam, da jih kot osnovnošolski učenec pred 30 leti nikdar nisem reševal z zanimanjem in veseljem. Bile so resnično — breme, povsem neživljenjsko in ubijajoče delo!

V svitu življenjske ali delovne šole je domače zaposlenje učencev docela drugačno! Novi, naravni šolski delovni način hoče zajeti vse otrokovo dejanje in nehanje v obliko resničnega življenja v šoli. »Učenje«, t. j. pridobivanje kulturnih vrednot v smislu nove šole ne preneha izven šolskih sten! Učenca navajamo že od 1. šol. leta dalje k samostojnemu razmišljanju, iskanju in snovanju (k aktivnosti) v šoli in zunaj nje. V pravi »življenjski šoli« ni več prepada, ki je nekdanj strogo ločil šolo od zunanjega sveta!

Neposredna zveza med šolo in zunanjim svetom (dom, okolica, priroda) zajame šolsko delo sčasoma res tako, da postane šola deci pravi dom. Njuna medsebojna odvisnost nam preide v meso in kri, da končno spoznamo sledeči možnosti skupnega dela, ki naj pokažeta tudi vsakokratno domačo zaposlenost:

A. Zunanji svet mora pronikniti v šolsko delo:

1. Domača opazovanja in doživljanja: deca podaja ustna in pismena poročila delovni zajednici ali učitelju. (Spisje!)

2. Samostojno razmišljanje in snovanje delovnih načrtov: učenci iščejo asociativne zveze in jih ustno ali pismeno spravljajo v okvir načrta za šol. delo. (Dalton-plan, dr. Decroly i. dr.)

3. Priložnostno zbiranje delovnih pripomočkov: učenci doma ali v naravi iščejo k delovni enoti spadajoči material.

4. Splošno zbiranje domoslovnih snovi: šolska mladina ob vsaki priliki išče podatke o domači grudi in z zbiranjem materiala izpopolnjuje domoslovno zbirko domače šole.

B. Šolsko delo v zvezi z zunanjim svetom:

1. Šolske izsledke učenec z izvenšolskimi informacijami izpopolnjuje in preizkuša. (Priroda!)

2. Šolsko delo se z domačim razmišljanjem poglobi in pripravi za pravilno ustno in pismeno izražanje. (Realije!)

3. Šolsko doživetje se doma »izživlja« s tem, da ga učenec obdrži trajno v spominu. (Predav. in deklamacije!)

4. Za življenje potrebna izkustva se doma z vajo utrdijo na resničnih življenjskih primerih. (Računski načini, jezikovne posebnosti.)

5. Šolska dognanja se po potrebi in zmožnosti doma ročno oblikujejo. (Pisanje, risanje, roč. delo.)

Iz teh — še neizčrpanih — možnosti je razvidno, da je domača zaposlenost lahko v svoji pestrosti najraznovrstnejša, nikdar pa duševne in telesne sile ubijajoča! Z notranjo uvidenostjo, z veseljem in ljubeznijo, največkrat celo iz doživljene potrebe bo rešil otrok »domačo nalogo«. Pri tem pa moramo imeti v vidu dvoje važnih dejstev:

1. Delo mora ustrezati duševni zrelosti otrok. (Poznavanje mladinoslovja!)

2. Domače razmere otrok. (V vaški šoli, ki je zasidrana v kmečki kulturi, mora biti domača zaposlitev šolarjev v tesni zvezi z njihovim življenjem. Izbira primernih »domačih nalog« zelo važna! V času, ko deca pomaga pri domačem delu [seno, sadje, paša], se omejujemo na kratke pismene ali ustne [doma dobro premišljene] pripevke k šolskemu delu.)

Smotrna vsebinska in oblikovna preosnova pouka v resnično življenjsko doživljanje — to je upravičena zahteva sodobne pedagogike! Na višku so danes oni delovnošolski razredi, katerim so dani vsi pogoji za uspešno tako delo. Pred leti sem z zanimanjem gledal v inozemstvu razrede, ki so si samostojno (seveda s primernimi sugestivno podanimi dopolnitvami po učitelju) določili delovne načrte in vsak dan spontano izluščili primerno domačo zaposlitev. Ta je lahko bila:

a) individualna: po zmožnostih in zanimanju učencev.

b) skupinska: 1. skupina: Računsko izvedenost. 2. skupina: Fizikalno preizkušanje. 3. skupina: Jezikovno izražanje.

c) zajedniška: vsi učenci enako zaposleni.

To je v svitu delovne šole resnično prelom s preteklostjo! Šola vzgaja otroka k iniciativnosti in ga navaja k aktivnosti tudi — doma! Takšna je iskrena želja vseh pobornikov šolske preusmeritve, ki ni nikaka — utopija! Z vsestranskim aktivizmom v »življenjski šoli« še sicer ne bomo mogli izboljšati današnjih gospodarskih prilik, saj tudi šola ni nikakšen vsemogočen faktor človeške družbe. Pač pa mladini lahko marsikaj privzgojimo za uspešnejšo pot v bodoče življenje. Važna komponenta v vzgojnem kompleksu »življenjske šole« je primerna domača zaposlitev učencev, zato rešimo mladino domačih nalog, ki so bile že nekdaj in so ji še danes — breme!

Učne osnove za državljanski pouk v narodni šoli.

Že nekaj let je minilo, odkar smo se začeli tudi pri nas intenzivneje ukvarjati z državljansko vzgojo. Ker prej nismo imeli posebnih navodil, smo mladini razlagali in pojasnjevali samo najrazličnejše pojme o družini, državi, državljanih, občini itd. Ta pouk je bil doslej nesistematičen ter odvisen bolj ali manj od učitelja samega. Ni dvoma o tem, da se dosežajo na mnogih šolah v državljanskem pouku lepi uspehi, a žalostna je tudi resnica, da se temu velevažnemu sopredmetu posveča ponekod le malo pozornosti. Da se odpravijo ti nedostatki, se je vršil v počitnicah leta 1933. v Ljubljani tečaj, ki mu je bil namen, seznaniti naše učiteljstvo z bistvom in s pojmom državljanske vzgoje kakor tudi s sredstvi in z metodami, ki naj služijo državljanski vzgoji v šoli in med narodom, da bo naša mladina res vzgojena tako, kakor to zahteva zakon o narodnih šolah. Tako je nastala potreba po notranji korekturi našega šolstva: mladina naj bi se vzgajala v duhu časa in in v državni ideji. Za izvedbo te zahteve niso potrebni posebni zakoni in naredbe; učitelj si bo znal tukaj pomagati sam, saj se današnje šolsko življenje bistveno razlikuje od stare formalne in po učnih principih ter metodah natančno opredeljene stare šole. Učitelj je dandanes veliko bolj prost, kot je bil nekdanj, ko je bil s telesom in z dušo navezan na formalne stopnje in učne načrte. Pa tudi vse današnje življenje in razni drugi činitelji učinkujejo danes na nas tako, da lahko korakamo z duhom časa. In tukaj, prav tukaj so se rodile neke težnje po reformi naše narodne šole, ki gredo za tem, da se vpeljejo novi, moderni predmeti, med katerimi je krona državljanski pouk.

Na že označenem tečaju so nam predavali odlični državni funkcionarji, pedagogi in drugi strokovnjaki, ki so seznanili številno učiteljstvo z glavnimi smernicami za delo na področju državljanske vzgoje. Polni navdušenja smo se takrat razšli po lepi naši banovini in v mislih smo snovali nove ideje in kovali nove načrte. Od tistega časa je že minilo mnogo delovnih dni, a o uspehih našega dela v tem pravcu ni ne duha, ne sluha. Naša stanovska glasila so poročala o poedinih ozadevnih referatih po učiteljskih društvih, sicer so pa tople besede in trud propagatorjev te ideje in veliki stroški ostali v Ljubljani.¹

Ako navedem, da se v sedanjem kritičnem času vsi narodi trudijo, da vzgajajo svojo mladino v pravem narodnem duhu, da jo učijo spoštovati svojo zgodovino in ljubiti svoj narod, svojo državo, svoje roditelje in sorojake, da jo seznanjajo z državljanskimi krepostmi, da jo vežbajo v spoznavanju zakonov ter državljanskih pravic in dolžnosti itd., sem pokazal bistveno razliko med našim in inozemskim šolstvom. Mi sicer vzgajamo mladino v duhu državnega edinstva in verske strpljivosti, učimo zgodovino in zemljepisje, vendar nam nedostaja časa, da bi se mogli ukvarjati z drugimi prepotrebnimi panogami tega predmeta. Nam manjka zakonska osnova. Le pogledjmo si brate Čehoslovake, ki so vpeljali državljansko vzgojo v svoje učilnice že leta 1922., bratje Bolgari leta 1924., drugi narodi pa so to napravili deloma poprej, deloma pozneje, ker se zavedajo zlate resnice: »Kdor si pridobi mladino, temu je bodočnost zagotovljena«.

Ker torej za državljansko vzgojo še nimamo zakonske osnove, ker smo si pri pouku tega predmeta še vedno na nejasnem, ker dela pri pouku državoznanstva učitelj brez pravega načrta in ker gre temu predmetu prvenstvo pred vsemi drugimi predmeti, naj slede tukaj učne osnove za državljanski pouk v narodni šoli.

¹ Res? Mnenja smo, da je ta sodba vsekakor preostra. Učiteljstvo gotovo vrši tudi v tem pogledu svojo dolžnost, samo da morda še ne uporablja povsod primernih sredstev in metod pri državljanskem pouku. O p. u. r.

I. Nižja stopnja. (1.—3. šolsko leto.)

1. Namen.

Upoštevalo naj se domači in šolski doživljaji, ki lahko služijo izobrazbi otrokovega razuma, srca in njegove volje. Izbor učne snovi se ravna po duševni zrelosti učencev. Učiteljevo delo bodi usmerjeno na to, da si učenec prisvoji vrsto dobrih navad.

2. Učivo.

Dom in šola: Starši in sorojenci. Ljubite se med seboj! Ne bodi sebičen! Bodi strpljiv! Ne bodi jezljiv! Bodi spravljaliv! Zaposlitev, razdelitev dela. Bodi štedljiv! Lepota domačega kraja. Sorodniki, sosedi, učitelji, součenci, služabniki itd. Govori resnico! Spoštuj tuje premoženje! Bodi pošten! Bodi ljubezniv! Bodi dostojen! Bodi hvaležen! Pomagaj bližnjemu! Sočustvuj s trpečimi! Pomagaj revežem!

Zdravje: Skrbi za zdravje! Pazi na telesno snago, na snago obleke, knjig in vseh drugih potrebščin! Umivaj se! Kopaj se! Utruj se! Mudi se na svežem zraku! Obvladaj se! Bodi vztrajen! Počitek. Bolezen in zdravlila. Bodi potrpežljiv! Bodi hraber! Bodi previden! Ne pljuvaj na tla! Ne pusti, da te oblizujejo živali! Ne draži psov! Bodi zmeren v jedi in pijači! Varuj se alkohola!

Vedenje: Vedi se spodobno pri jedi, doma, na cesti, na obisku, na poti v šolo! Vedi se spodobno proti staršem, sorojakom, učiteljem, součencem in tujcem! Vedi se spodobno v šoli in uradih! Ne bodi jezičen! Ne žali! Vedi se spodobno nasproti starejšim ljudem! Spoštuj izkušenejše, izobraženejše, pridnejše (a ne bogatejše)! Bodi skromen! Ubogaj pametne! Bodi uslužen! Bodi vljuden! Ne posmehuj se! Spodobno pozdravljaj! Zabavaj in igray se spodobno! Ne zmerjaj! Bodi spodoben v besedah in dejanjih! Ne izgovarjaj nespodobnih besed, ne govori nespodobno in ne poslušaj nespodobnih reči! Ne prepiraj in ne pretepaj se! Bodi vesel, a ne razposajen!

Priroda: Opozarjajmo na prirodne krasote! Ne kvari in ne ugonablaj rastlin! Neguj cvetice doma in v šoli! Lepo si uredi svojo sobico ali svoj kotiček! Domače živali in človek. Sočustvuj z živalmi! Lepo ravna z domačimi živalmi! Skrbi za človekove največje prijateljice — ptice! Pomagaj bolnim živalim! Nikoli ne trpinči živali!

Občina: Uradi, uradovanje, razglasi in objave. Oznanila. Uradne osebe: Občinski predsednik, občinski svet, občinski odbor; javni nameščenci: stražnik, čuvaj, grobar, cestar, gasilci itd. Ceste. Prometna sredstva. Občinsko premoženje. Občinska podjetja, občinski spomeniki in druge naprave. Pazi na občinsko premoženje!

3. Vaja

po izboru učiva.

II. Srednja stopnja. (4. in 5. šolsko leto.)

1. Namen.

Na srednji stopnji se zopet upoštevalo pojmovanja učencev — vsi na nižji stopnji pridobljeni pojmi o domu (na osnovi domoznanstva) in o njegovih upravnih in družabnih napravah za nadaljnji umstveni in moralni razvoj učencev. Prirojeni nagibi mladine po samodelavnosti naj bodo temelj sestavnega učiteljevega dela, da se na nižji stopnji pridobljene navade utrdijo in razvijajo nove, ki so duševni zrelosti učencev dostopne.

2. Učivo.

Domovina, narod in država: Nastanek družabnega reda, razdelitev dela in vzajemna pomoč. Samopomoč. Zadruga. Hranilnice in drugi denarni zavodi. Občina, domovina — razširjena družina. Narod, Država. Ljubi narod in državo! Narodna sloga.

Bodi strpljiv! Spoštuj materinski jezik! Državni grb, trobojnica in državna himna. Domoljubje, rodoljub. V čem se državljani razlikujejo in v čem so si enaki. Prijateljstvo. Ljubi bližnjega! Vedenje nasproti onim, ki so ti škodovali. Beda. Ne zaničuj siromakov! Siromašnost. Dobrodelne akcije. Pomagaj revežem in sirotam! Ne bodi skop!

Zdravje: Kaj pospešuje in kaj škoduje zdravju. Zdravstvena pravila. Razvijaj vsa čutila! Ne pij alkoholnih pijač! Kajenje škoduje. Higijenske naprave v občini in srezu. Bolnice. Milosrčnost. Kako skrbim za svoje in za zdravje svojih bližnjih. Kako ljudje lahko zabranijo razširjanje kužnih bolezni. Cepljenje. Nevarne živali (muhe itd.). Telesna vzgoja. Telesnovzgojna društva. Mirna in čista misel.

Vedenje: Vedi se, govori in oblači se preprosto. Spoštuj lepe navade in pravila dostojnosti! Kako se je vesti nasproti tujcem. Kako se vedem v tuji občini in kako na potovanju z vlakom. Kako se vedem v družbi drugih oseb. Ne vsiljuj se! Vedi se spodobno in odkritosrčno! Ne žali nikogar! Bodi natančen! Spoštuj vse, kar vzdržuje red v družbi. Izpolnjuj točno in natančno svoje obljube! Vedenje proti slabim naj bo odločno, a ne grobo!

Družba: Ljudje in njihovi najrazličnejši poklici. Delo. Blagostanje. Potreba družabnosti. Vzajemna odvisnost ljudi. Upoštevanje človeškega dela.

Izobrazba: Nevednost — naš najhujši sovražnik. Dobro opazuj ljudi, šege in navade, značaje itd.)! Dovolj, da te pametnejši poučijo! Kako šole koristijo narodu. Kako se izobraževati. Knjiga izobražuje. Pravila o pravilnem čitanju. Knjižnice. Izobraževalna društva. Izobraževalne ustanove. Muzeji, razstave itd. Umetniški in zgodovinski spomeniki.

Priroda: Olepševanje občine. Izprehodi v naravo. Turistični znaki, Zbirke rudnin, itd. Pokrajinske lepote. Prirodni spomeniki. Kako človek kvari prirodne krasote. Veličastnost prirode. Skavtizem.

Državne naprave: Naprave v srezu, banovini in državi glede na življenje in naprave v družini in občini. Občinsko in javno imetje — in štedenje z njim. Zemljiški kataster. Seje občinskega odbora. Samouprava. Domovinska pravica. Rojstva, poroke, umiranje, matrike. Dolžnosti do občine, občanov, sreza, banovine, države. Davki in doklade. Doklade na javne naprave. Javna uprava in red. Sreski uradi. Poslovanje z uradi. Skrb za varnost državljanov in njihovega premoženja. Spori. Sodna oblast in njeno delo. Stiki med občinami (pošte, telegraf, telefon, itd.).

3. V a j a

po izboru učne snovi. Delo na šolskem vrtu. Sajenje sadnega drevja. Šolska hranilnica. Navodila, kako nuditi prvo pomoč. Sodelovanje pri P. R. K. Otroška (d'jaška) samouprava.

III. Višja stopnja.

(6., 7. in 8. šolsko leto.)

1. N a m e n.

Učna snov na višji stopnji se ne opira na spoznatke določenega predmeta kakor na nižji in srednji stopnji, marveč nastopa samostojno, koncentrujoč učno snov z raznimi življenjskimi in državnimi dogodki. Učenec naj si na tej stopnji pridobi vse ono resnično, dobro in lepo v naravi in v družbi, da se razvije v poštenega državljana in vrednega člana človeške družbe.

2. U č n a s n o v.

Narod in družba: Nastanek družine, naroda in družbe. Družabne tvorbe. Družabne vrste. Posvečaj pozornost svoji okolici! Socialne neenakosti in težnje po njih uravnovešenju. Narod. Narodni boji. Domoljubje. Bodi požrtvovalen! Društva.

Zdravje: Telovadba, igre. Sporti. Obvladanje telesa, rednost in zmernost. Abstinenca. Alkoholizem in kajenje. Duševno zdravje. Ohrani duševno svežost! Sramežljivost. Socialne bolezni. Socialno zdravstvo, zdravstvene posvetovalnice. Zdravniški pouk o spolni higieni. Pogoji srečnega življenja.

Delo: Organizacija dela. Delaj razumno! Delitev dela v družbi. Vrste dela: poljedelstvo, obrt in industrija, trgovina, javni poklici. Izbor poklica (posvetovalnice). Združništvo. Konkurenca. Oderušstvo. Podjetnost. Blagostanje. Krasota in preprostost. Premoženje. Lastninska pravica. Skušaj si s poštenim delom nekaj prihraniti! Pomen ^{*}strojne produkcije. Kapital. Kapitalizem. Socializem. Socialni boji. Denar, denarni zavodi. Zavarovanje. Pomen narodnega gospodarstva. Izseljivanje.

Izobrazba: Pomen šole za narod in človeštvo. Vrste šol. Samoizobrazba. Izobraževalni tečaji, predavanja, knjižnice, časopisi, poučne prireditve, gledališče, kinematograf, koncerti, razstave, muzeji. Duševno delo. Premišljaj in upoštevaj! Posvetuj se! Izobražen razum. Plemenito srce. Veliki može in žene. Spoštuj duševne delavce. Literatura — znanost. Upoštevaj dragoceno godbo, petje, slike in kipe! Kupuj samo dobre knjige! Dojmuji tudi s srcem. Znanost. Kultura in civilizacija (prednosti in napake). Verstvo, krščanstvo.

Državlanske čednosti: Ljubi resnico in izogibaj se laži! Delaj vse, kar je dobro in pošteno! Delaj dobro, tudi brez ukazovanja! Razlagaj si sam dobra dela! Dajaj povsod in vselej dober zgled! Uri se v dobrem dejanju! Zavedaj se odgovornosti za svoja dela! Ne bodi koristoljuben, marveč dobrodelen! Ne bodi sebičen! Dobrota v človeški družbi. Nastanek moralnosti. Življenjski cilji. Značaj. Ne ponižaj se nikoli tako, da bi napravil kaj slabega! Ravnaj vedno po vesti! Strogo se opazuj in pravično obsojaj! Ne izgublaj preudarnosti v težkih življenjskih trenutkih! Ne daj se prestrašiti z ovirami! Pomagaj si sam! Zločin in kazen. Pravila za življenje. Samozavest. Zaupanje. Svoboda.

Človekoljubnost: Spoštovanje do človeka. Bratstvo. Dolžnost do družbe. Pravičnost v človeški družbi. Človekoljubne naprave. Varstvo šibkih (mladine in žen). Skupno človeško premoženje: znanost, iznajdljivost, umetnost, literatura. Enakost narodov. Vojska. Militarizem — obramba domovine. Svetovni mir. Zbližanje človeštva.

Priroda: Mati, rednica, vzgojiteljica, vrelec lepote. Ne dopusti, da ti bodo dnevne skrbi popolnoma otopele čut za prirodo! Skušaj razumeti namen posameznih bitij v prirodi! Ne misli, da je vse ustvarjeno samo za užitek in človekovo zabavo! Pomagaj kot občan opleševati občino in okolico! Prirodni spomeniki! Človek in svet. Namen življenja.

Državlanske in državne naprave: Državlani, državljanska enakopravnost in enakopravnost. Državlanske pravice in dolžnosti. Pravičnost. Državlanske kreposti in napake: požrtvovalnost, sloga, častna dejanja, koristoljubje, nesloga. Javno mnenje. Javna morala. Država. Državni grb, trobojnica in himne. Pravni red v državi. Državno pravo. Država in narodnost. Pravice narodnih manjšin. Državne oblike. Demokracija, aristokracija, anarhija itd. Ustava. Zakonodajna moč. Narodna skupščina. Zakoni. Izvršilna moč. Kralj. Vlada. Uprava države in njena organizacija. Državno premoženje. Plačevanje davkov in doklad. Varnost (vojska, policija). Sodišča in njihov delokrog. Stiki s tujimi državami. Politika, pojem politične stranke, politična izobrazba.

3. Vaja.

Samouprava učencev v toliki meri, kolikor jo dopuščajo zrelost učencev in krajevne prilike. Dovedi učence do tega, da si bodo nabavili dnevnik, kamor bodo zabeleževali svoje čine, o katerih bodo razmišljali in po katerih bodo uravnovesili svoje delovanje in vedenje. Organizacija dobrih dejanj. Učinkovita ljubezen do bližnjega. Prva pomoč v sili. Razredni odbor P. R. K. Mednarodno dopisovanje, izmena razglednic, esperanto itd.

Grabeljšek K.:

Telesna snaga in še kaj.

(Higienično-socialna slika s podeželske šole in poskus strnjene pouka).

I.

Da med našimi ljudmi ni telesna snaga na tisti višini, kakor bi to v higienskem oziru bilo želeli, mi bo vsakdo pritrdil, ki je imel le kdaj priliko, podrobneje opazovati naše kmetjsko ljudstvo v vsem njegovem živju in bitju. Tu nas čaka še ogromno dela.

Ko sem nekoč — še v začetku svojega službovanja — pred pričetkom pouka pregledoval zamude v razrednici, mi prinese neka učenka droben listek. Odvijem in berem. »Prosim, premestite mojo hčerko v drugo klopi, včeraj je prinesla domov uši. Pri N. N. je ne pustim več sedeti« itd. Zamislil sem se. N. N. res ni bila bogve kako čedna. Da pa ima uši, tega nisem vedel. Težavna reč. Če ima tista deklica res uši, je mati upravičena zahtevati, da premestim njenega otroka drugam. Bodimo odkritosrčni, nihče nima rad, da bi mu deca prinašala iz šole nesnago. Kaj naj storim? Če premestim eno, ne morem na njeno mesto postaviti druge. Enaka pravica za vse. Toda N. N. tudi nisem mogel pustiti same. Otrok bi se počutil osamljenega. Iz tega bi se razvil najbrže občutek manjvrednosti. Šola, ki je poklicana, da napeljuje otrokovo vzgojo v pravo smer, bi povzročila baš nasprotno. Saj nam je iz psihologije znano, kako usodni so pri vzgoji kompleksi manjvrednosti.

Naredil sem, kar se mi je zdelo takrat najbolje. Pregledal sem učenko in ker sem našel pri njej uši, sem jo poslal domov, češ naj jo mati očedi. Pa ni bilo prav, kar sem storil. Zame se je to še dobro končalo. (Pri neki drugi učni osebi se je prišla mati ob podobni priliki celo kregat v šolo.) Ne tako za učenko. Ko je prišla čez nekaj dni zopet v šolo, so se je vsi izogibali. Nobena ni hotela pri njej sedeti. Da bi napravil red, sem učenko še enkrat pregledal in povedal otrokom, da so lahko brez skrbi, zakaj N. N. je popolnoma snažna. Več nisem rekel. Morda bi kdo uporabil to priliko, da bi skušal vzgojno vplivati na otroke. Govoril bi jim o čutu tovarištva in še druge lepe besede. Jaz nisem tega storil. Cutil sem, da bi bila vsaka beseda odveč. Saj se uboga učenka še tako ni vedela kam dati. Pomagalo pa to najbrže ne bi nič. Saj tudi tako ni. Učenke so le nerade sedele pri njej. (Da sem jih silil, je bila tudi napaka.) Na skrivaj so jo celo zmerjale. Tako se je tej deklici zamrzila šola. Ker je bila v višjem razredu, je začela izostajati. Kadar je ni bilo v šoli, sem vendar skušal z besedami vplivati na učence. Bob ob steno. Da pa oni ne bodo prišli v šolo, če bodo morali sedeti pri N. N., tako da jim pravijo doma. K sreči je tista učenka kmalu izpolnila štirinajsto leto in je bila izšolana.

Kljub temu pa mi ta zadeva ni dala miru. Razmišljal sem, kaj bi moral storiti, da bi bilo prav. Po znanem izreku, da je bolezen lažje preprečiti kakor pa zdraviti, me je razmišljanje privedlo na sledečo pot. Že v začetku leta pregledam vsem učencem glave. Pri nekaterih gotovo najdem uši ali pa vsaj gnide. Te otroke si zapomnim. Ob koncu pouka, ko so že vsi pozabili na uši, rečem tem otrokom, naj malo počakajo. Ko smo sami, jim povem, da sem pri njih zapazil uši. Naj povedo to mami in naj jo prosijo, da jih vsak večer dobro izčese in jim namaže lase s petrolejem. (Petrolej ni najboljši sredstvo, pa je najcenejše. Da se dobi v lekarni posebna mast proti ušim, jim tudi povem. Pa kdor pozna stiske našega kmeta, bo vedel, da bo marsikateri rajši trpel pri otroku uši — posebno, ker so taki ušivci navadno iz nesnažnih rodbin — kot pa da bi žrtvoval nekaj denarja za mast.)

Uspeh mojega prizadevanja? Navadno je dovoljen. Od neke rodbine sem imel v zadnjih letih že štiri deklice v šoli. Pri vsaki sem našel uši. Ko sem letos dobil že peto sestro, je imela že kar prvi dan, preden sem pregledoval otroke, namazane lase. Uši

pri njej kljub najskrbnejši preiskavi nisem zapazil. Pač pa gnide. Naročil sem ji, naj si skrbno maže glavo. In res. Vsak dan ima lase lepo počesane in namazane s petrolejem. Nekaj se ljudi vendarle prime.

Vselej pa uspeh ni tako dovoljen. Imam letos še neko deklico. Otroci so jo poznali že od prejšnjih let in jo zmerjali z ušivko. Težavna reč. Naj se dobro češe in maže lase s petrolejem. Naj jo mama ostriže (nosi kite), da bo imela kratke lase kot jih imajo skoraj vse druge deklice. Vse mi je obljubila. Pa je ostalo samo pri obljubah. Da ji mama ne pusti ostriči lase, je rekla. Mislil sem, da je to nasprotovanje šoli. Pa ni bilo. Ko sem naročil tudi njenim trem bratom, naj jih ostrižejo, so že naslednji dan prišli v šolo ostriženi. (So to otroci, ki hodijo po več let v isti razred. Vsi bi spadali v šolo za manj-nadarjene. Značilno je to, da sem do sedaj opazoval uši največ pri takih otrocih, ki se težko uče. So večinoma od staršev, ki so sami slabše nadarjeni ali pa — vdani pijači.) Vrnimo se k oni deklici! Torej je bilo materi ljubše, da ima otrok uši, samo da so mu ostali dolgi lasje. Kaj naj storim? Da naj si dobro namaže glavo, sem ji zabičeval. Obljubila mi je to. Pa je zopet ostalo samo pri obljubah. Uganka. Pa sem zadnjič razrešil tudi to uganko. Bil sem v trgovini, pa pride otrok srednje dobrega kmeta po petrolej. Imel je steklenico od zdravil. Morda je držala osminko litra. Začudil sem se, kaj bodo s toliko petrolejem. Da bodo luč nažgali, je rekel otrok. Z osminko litra! Tako je danes na kmetih. Velikokrat nimajo ljudje ne za petrolej ne za sol. Če bi rad otrok papirja za pisanje, si izprosi od mame jajce. V trgovini dobi tri pole konceptnega papirja, seveda če se mu jajce na poti ne ubije. Take so danes razmere, pravi učitelj jih mora poznati in upoštevati. Želim, da bi jih upoštevali tudi drugi. Šest tednov sem se trudil, da so mi učenci prinesli 5 pol konceptnega papirja (0.50 Din) za šolske naloge in pol pole ovojnega papirja (0.50 Din) za risanje. Tri četrtnine otrok mi jih je prineslo, za eno četrtno sem moral papir kupiti sam.

Pa vrnimo se zopet k stvari! Dogodek v trgovini mi je povedal marsikaj. Morda deklica nima petroleja? Treba bo, da ji ga dam jaz. Morda bo potem kaj pomagalo. Ne vem...

Seveda pa ni dovolj, da pregledamo učencem samo glave. Treba je pregledati tudi noge, roke, nohte, vrat, ušesa, prsi... In ne samo enkrat. Po možnosti vsak teden ali pa vsaj enkrat na mesec. In to leto za letom, od prvega šolskega leta do osmega. Ne besede ne kazni ne pomagajo toliko kot pregled. Če učenec ve, da ga bomo večkrat natančno pregledavali, ga je vendar nekoliko sram, biti umazan. Pa tudi starše. Tak občutek sramu pa več pomaga kot vsi lepi nauki. Seveda ne smemo pri tem rabiti zaničljivih izrazov kot so »pujs« in še hujši. Kljub temu pa moramo biti strogi. Vsaj pri nekaterih učencih, ki jim je čut sramu bolj slabo razvit. Toda če bomo od prvega do zadnjega šolskega leta postopali dovolj strogo in dosledno (marsikoga bomo morali poslati tudi na šolski vodnjak — še bolj idealno bi seveda bilo, da bi imeli na vsaki šoli kopalnico, toda do tega je še daleč), bomo morda vendar dosegli, da bo nova generacija bolj cenila telesno snago kot pa sedanja.

II.

Letos sem dobil drugi in tretji razred. Učim izmenično, vsak razred po tri dni na teden, ker je v oddeljenju nad sto otrok.) Sklenil sem, da bom poučeval kolikor mogoče po metodi strnjenejšega pouka, posebno v drugem razredu. (V tretjem razredu je zaradi učnega načrta že težje. Čudno je to, da se tisti, ki učne načrte sestavljajo, držijo tako krčevito starih principov. Tudi pri novih učnih načrtih za nižje in višje narodne šole je tako. Navodila, nič ne rečem, vsebujejo prav lepe nauke. Toda če pregledujemo učni načrt sam, vidimo, da se križa baš s tistimi lepimi nauki — zemljepis, zgodovina, nauk o prirodi itd. — To je nekaj konfuznega. Na eni strani navodila, na drugi načrt sam, na tretji morda — šola.) — Strnjen pouk. Tretja učna enota je bila: »Telesna snaga«. Ze v začetku ure sem učence natančno pregledal. Nekaj novega za otroke. Začuden, boječi in radovedni hkrati so bili. Ko sem končal, sem jih vprašal, kaj smo

prav za prav delali. Polno rok in besed. Nismo se mogli razumeti. Da bomo rajši napisali, sem rekel. Prosto. Vsak po svoje, kakor so pač znali. Niso slabo napisali. Več izdelkov smo skupno prebrali. To je bila naša poprava. Potem pa se je začel razgovor, zakaj sem jih pregledoval. Ako učitelj kaj zahteva od učencev, mora svojo zahtevo tudi utemeljiti. Pa smo povedali, nekaj učenci, nekaj sam. Tudi o bacilih. Ne tako kot smo se učili na učiteljskišči ali kot je pisano v poljudno-zdravstvenih razpravah. Učenci drugega razreda so za to še premajhni. Smo morali pač po svoje. Tu sem prav za prav sam največ govoril. Bolj v pripovedni obliki. Nekateri pravijo, da je bolje, če učenci sami govorijo. Meni se to ne zdi vedno pravilno. Učenci radi govorijo, pa tudi radi — poslušajo. Oboje je treba izrabilo pri pouku.

Z našim razgovorom se je zaključil šolski dan. Silno hitro beži čas ob takih priklakah. Nič zato, saj ni treba, da bi človek vedno gledal na urnik. Drugič smo nadaljevali, kjer smo prejšnji dan nehali. Še bolj važno kot zakaž, je vprašanje kako. Namreč, kako skrbimo za snago. Posebno kar se tiče uš. Tu je bil razgovor zelo živahen. Moral sem biti zelo previden, da niso besede ušle na napačen tir. (Omenil sem že, da imam v razredu učence, ki jih drugi že od prejšnjega leta poznajo kot ušive.) Pa smo nekatere stvari tudi napisali. Skupno smo tvorili stavke. (Prosto učenci laže pišejo o tem, kar so doživeli, kot pa o tem, kar se uče. Drugič pa se pri takih skupnih izdelkih uče pravilno tvoriti stavke. Posebno slabši učenci. Lastna izkušnja me je dovedla do spoznanja, da je treba na nižji stopnji gojiti poleg prostih spisov tudi take skupne izdelke.) Potem pa smo računali. Čisto preproste račune. (Poleg mehaničnih vaj, brez katerih na tej stopnji nikakor ne gre.) Koliko bi stal košček mila, dva koščka ... četrt litra petroleja, pol litra ... vse to iz življenja. (Otroci hodijo v trgovino.) Tudi nekatere nove besede smo spoznali pri tem (milo, steklenica, zamašek ...), ki smo jih tudi napisali (lepopisje, jezikovni pouk).

Naslednji dan sem učence zopet pregledal. Saj sem jim naročil, naj pridejo umiti v šolo. Nekateri so me ubogali. Vsi pa ne. Te sem pokaral. Fej in fu! sem slišal iz razreda. Iz »Cicibana« so bile te besede. (Nekatere pesmi so učenci prebrali sami kar prve dneve, ko so dobili čitanke in so se nekaterih celo naučili. Najbolj so jim ugajale od Čika Jova »Razgovor ob potoku«, Levstikova »Psiček laja...« in Zupančičev »Ciciban Cicifuj«. Iz takega samorodnega zanimanja učitelj najbolj spozna dušo svojih učencev.) Tisti vzkliki pa mi vendarle niso ugajali. Iz vzgojnega stališča bi bilo bolje, da bi jih ne bilo. Pa se ni dalo več pomagati. Zato sem jih še sam obrnil na šaljivo stran in napeljal učence na Cicibana. Tako smo prišli do čitanja. Še na pamet smo se naučili pesemco. Tudi zapeli bi jo lahko. Pa ker smo imeli samo tri dni v tednu šolo (izmeničen pouk), mi je zmanjkalo časa. Tudi risali nismo. Pač pa smo telovadili: »Otrok se umiva in kopa« (Pri tem lahko izvajamo vaje, da vežbamo prav vse mišice: kloni, suki, loki, čepi, skoki, dihalne vaje itd.)

Tako smo obdelali učno enoto »Telesna snaga«. Omeniti pa moram, da smo pri računstvu skočili izven enote, pač radi mehaničnih vaj in radi utrditve številnega obsega (20—100), ki sem ga obravnaval in utrjeval večinoma s svežnji palčic po deset.

S tem pa, da sem končal učno enoto »Telesna snaga«, in da sem pričel novo, pa vendar moje prejšnje delo še ni končano. Vedno znova je treba učence pregledovati in jih opozarjati na snago. Odkrito moram priznati, da je kljub mojim besedam in kljub našemu skupnemu delu še vedno precej učencev, ki prihajajo velikokrat umazani v šolo. Pa kaj bi. Učna enota je končana, vzgojna se je šele pričela. In vzgojna je navadno daljša in težavnejša kot učna. Zato pa so tudi uspehi, ki smo jih dosegli v vzgojnem oziru, trajnejši od učnih. Kar se naučimo, velikokrat pozabimo, kar si privzgojimo, ostane naša trajna last.

»Ljubezen vzbuja ljubezen in celo sirovež se ne more za vedno upirati njeni sili. Ako bi neštetni ljudje bili deležni več ljubezni v prvi mladosti, bili bi v mnogo večji meri humanizirani.«
Niemeyer.

Osebnostna polja pri sprejemu na češka učiteljska.

Letos so uvedli tudi na čeških učiteljskih osebnostnih poljih, kakršne so bile doslej predpisane za sprejemanje dijakov v srednje šole. Pola vsebuje: dijakova generalia, podatke o njegovih domačih razmerah, o telesni sposobnosti in zdravstvenem stanju, šolskem uspehu, o duševnih sposobnostih, značaju, posebnih nagnjenjih in zanimanjih, o sluhu in daru za godbo, o spretnostih in končno sodbo o dijakovi sposobnosti za učitelja. — Polo sestavi razredni učitelj na temelju mnenja profesorske konference. — O sprejetju pa odloča še vedno sprejemni izpit, medtem ko ostaja pola le informativno sredstvo. (Vestnik 1934, 63.)

Priprava prof. kandidatov za češke meščanske šole.

Na državni pedagoški akademiji v Pragi so ustanovili tečaj za tiste prof. kandidate, ki prehajajo na meščansko šolo. Tečaj je didaktično-metodičen. Predmeti so: šolski predpisi, metodika predmetov izvoljene skupine, hospitacije in učni poizkusi na meščanskih šolah. Obisk je obvezen in se kontrolira. Počitnice so enake počitnicam srednjih šol, šolnine ni. Sprejemajo se aprobirani prof. kandidati, kandidati v dobi izpitov in slušatelji 3. semestra.

Omožene učiteljice.

Mednarodni vzgojni urad v Zenevi je razglasil pod naslovom »La situation de la femme mariée dans l'enseignement« rezultate tozadavne ankete iz l. 1932.

V sedanjih dobi krize in reduciranja delovnih sil so tiste omožene učiteljice najbolj v nevarnosti, da izgube službo, ki jim moze toliko zaslužijo, da morejo obitelj vzdrževati. V Estoniji se mora eden izmed učiteljev-zakoncev umakniti iz službe, ako imata vsak 140 kron plače v mestu ali 80 kron na deželi. V Poljski Sleziji omožena učiteljica ne more služiti. Prav tako tudi ne v nekaterih avstralskih državah.

Vzrok odtrgovanja žen iz šolske službe je ne le kriza, ampak čisto tudi tradicija. Več na angleških dežel sploh ne mara omoženih učiteljic, kakor tudi cela vrsta drugih držav otežuje ženam vstop v šolsko službo.

V Egiptu mora vsaka učiteljica podpisati izjavo, da bo služila le tako dolgo, dokler se ne omoži.

V Bolgariji mora omožena učiteljica po dvajsetih letih službe stopiti iz šole. V drugih državah imajo učiteljice znatno manj plače kot učitelji.

V Holandiji se mora vsaka učiteljica odreči službi, ki se omoži pred svojim 45. letom.

Iste pravice kakor učitelj imajo omožene učiteljice v Argentini, Albaniji, Belgiji, na

Kitajskem, Danskem, v Jugoslaviji, v Finlandu, v Franciji, na Haitiju, v Indiji, na Islandu, v Kolumbiji, na Lotiskem, v Mehiki, v Panami, Rumuniji, v nekaterih kantonih Švice, na Turškem, v Urugvaju in na Ogrskem. — Pripomniti pa je treba, da so v nekaterih državah omožene učiteljice le zato v šoli, ker je neomogućenih žen sploh malo.

V drugih državah ima učiteljica, ki ji je mož drž. uradnik, za 10% manj plače. Manj plače prejemajo omožene učiteljice tudi v Zedinjenih državah Severne Amerike.

Najčesteje dobijo učiteljice za zadnji čas nosečnosti dopust, a tu pa tam morajo zastopnico same plačati. Dopust znaša 6 tednov do 2 meseca. Najdaljši je na Nemškem (17 tednov); a le 10 tednov prejema učiteljica polno plačo, medtem ko za 7 tednov dobiva le polovico. Na Holandskem lahko dobi učiteljica do 6 mesecev dopusta, a dobiva medtem le pol plače. V Londonu dobiva učiteljica na dopustu le 8 tednov polno plačo, 9 tednov pa le polovico. V Panami dobi učiteljica sicer dva meseca dopusta s polno plačo, a potem ne sme več v šolo, dokler dete ni vsaj leto dni staro.

Nekatere države priznavajo učiteljicam materam znatne olajšave. Tako smejo v Franciji že po 15 letih službe v pokoj. Mati, ki ima več otrok, dobiva letne doklade. Za prvega otroka 660 frankov na leto, za drugega 960, za tretjega 1560, za četrtega 1920. Tudi ima pravico do službe v kraju, kjer ji živi mož. V Angliji ima omožena učiteljica po desetletnem dopustu pravico do nove službe. Na Danskem ima pravico do znižanega števila ur.

Na Pruskem se učiteljica z nekoliko otroki pozove, da se odreče službi.

V Urugvaju ima učiteljica z dojenčkom med poukom pol ure odmora za nadajanje.

Mnogo držav omogočuje omoženi učiteljici službo v kraju, kjer ji živi mož. V drugih državah spet učiteljica ne more služiti v isti šoli z možem.

Natal in Madžarska ne trpita neomogućene učiteljice z otrokom v službi.

Učiteljice, ki na Poljskem ne morejo dobiti službe v kraju, kjer stanuje mož, imajo pravo na petletno razpoloženje. Po preteku tega časa, ki se jim ne šteje ne v službo, ne v pokojno, smejo spet v šolo.

Tako je pač ženi-učiteljici v raznih krajih različno postlano. (Oswiata 1934, 271.)

Profesorski kandidati v ljudskošolski službi.

Pri visokih šolah za učitelje v Elbingu, Lanenburgu, Halleu, Kiulu in Frankfurtu o. M. so uvedli enoletne tečaje za profesorske kandidate. Sprejemajo se predvsem tisti, ki se izkažejo z znanjem godbe in telovadbe. (Zentralblatt 1933, 280.)

Psihotehniška preiskava četrtošolcev.

Češko šolsko ministrstvo je odredilo, naj psihotehniški zavod preišče vse četrtošolce l. 1933/34. Gre za ugotovitev, ali naj četrtošolci a) nadaljuje študij, b) odide na strokovno šolo ali pa c) stopi v prakso. S tem naj se zabrani gospodarska škoda, ki nastaja radi čestega propadanja učencev v 5. razredu. — Kmalu bomo torej v praksi imeli trojno preiskavo srednješolcev: pri sprejemu v 1. razred, pri sprejemu v 5. razred in pri sprejemu na univerzo. Navadni izpiti ne zadostujejo. Ni važno, kar si kdo trudoma zapomni, važno je temveč, da si to lahko in trajno zapomni in da zna to tudi uporabljati.

* * *

Otroške igre in zabave.

H. Marshall v Child Development 1932, 362, takole objavlja rezultate svojega proučevanja otroških iger in zabav: 1. Zivljenje v otroških igrah je povsem neodvisno od časovnih in plemenskih razmer. 2. Starejši otroci so manj družabni in imajo manj različnih iger in zabav kot mlajši otroci. 3. Nadarjeni otroci se prav tako radi igrajo kot drugi otroci, samo da se bolj zanimajo za igre, ki zahtevajo premišljevanje. 4. Razlike med igrami dečkov in deklic so včasih priložene, včasih pa prirojene. 5. Starejši podeželski otroci so manj izbirčni pri igri kot mestni. 6. Zamorski otroci se rajši igrajo družinske igre kot beli otroci. 7. V mestu in na deželi, povsod je težko za idealno negovanje pedagoških iger. Mesto nima igrališča, dežela pa nima igralcev in priložnosti za igro.

* * *

Uporabnost šolskih zgradb.

V »Šolskih reformah« je napisal J. Manner članek, v katerem opozarja, da marsikatera šolska zgradba po svoji arhitekturi imponira, a v svoji notranji uredbi prav nič ne ugaia šolniku-strokovnjaku. Pri stavbi šole moral bi imeti besedo tudi pedagog, in sicer zelo važno besedo. Uporabnost šole, zrak, svetloba, čistota so glavne zahteve. Slabo je, če vnanji okras toliko stane, da za notranjo ureditev ni več denarja. Kaj pomagajo kabineti, če so prazni?

* * *

Zadnje predšolsko leto.

Na pragu šole postane dete predmet novih roditeljskih skrbí. Iz popolne svobode stopi v dolžnost. Odslej se od njega zahteva, da izpolnjuje vse to, kar zakon in razni predpisi od njega zahtevajo. — Jasno je vsakomur, da taka izprememba ne more ostati brez važnih posledic na otrokovo telo in dušo. Zato je treba pred vstopom v šolo vse odstraniti ali vsaj omejiti, kar bi moglo otroka ovirati v izpolnjevanju dolžnosti ali postati povod za bolezen. Saj je gotovo, da telesno manjvredni otrok laže oboli kot zdravo dete in tudi bolezní hitreje podleže.

Zato pa mora zadnje predšolsko leto otroka pripravljati na prevzete novih dolžnosti. Ta priprava mora biti vsestranska in smotrna.

Najprej je treba strokovnega pregleda, ki naj dožene, ali je dete po svoji teži in višini doseglo normalno mero. Če je dete preslabo hranjeno, slabokrvno ali če ima druge take napake, se najdejo tudi sredstva proti njim. Važno je tudi, da se preišče hrbtnica, ali se ni začela kriviti. Prav tako prsna kost. Važno je tudi, da se ugotovi, ali ni dete tuberkulozno. Nadalje je treba otroka cepiti ali pa nanovo cepiti. — Mnogo otrok ima jezikovne napake. To je treba popraviti še v predšolski dobi, da bi dete pozneje ne imelo težav. — To so le glavne naloge staršev v zadnjem predšolskem letu otrok. Cim bolj jih bodo rešili, toliko bolj bo uspelo dete v šoli. (Casopis rodičů 1933, 55.)

* * *

Solske knjige na Ruskem.

Zaloga šolskih knjig na Ruskem sestavlja in tiska učbenike za devet razredov ljudske šole in za srednje šole po 45 učnih osnovah v 74 jezikih. 15 izmed teh jezikov še nima lastne abecede. — Naloga za velikana!

* * *

Izredno nadarjeni otroci.

V Novem Yorku so vrsto let delali poskuse z izredno nadarjenimi otroki in se trudili dognati, ali tak otrok bolj napreduje v posebnih razredih za nadarjeno deco ali pa v običnih razredih. Dognali so, da ni prave razlike v napredku v obeh slučajih. Res je, da se nadarjenim otrokom lahko nudi več znanja v posebnih razredih. Vprašanje pa je, ali je tako nasilje tudi zdravo in ali ni bolje, da si brez posebne težave z drugimi otroki naberejo tisto betvo znanja, kolikor jim ga je na tej stopnji treba.

* * *

Današnji ideali mladine.

Povprašanja v raznih šolah po tem, kaj bi kak učenec rad postal, so dala zanimive podatke. Največje število učencev bi se rado posvetilo letalstvu, namreč 10 %, in je smatrati to za ideal današnje mladine. Vojaki in učitelji bi hotelo biti 6 % fantov, 5 % trgovci ali šumarji, 4 % inženjeri. — Pri deklicah je doseglo zvanje modistinje 45 %, 18 % deklic bi bile rade učiteljice, 5 % kuharice, 4 % uradnice. Za druge poklice se je oglašalo manj postotkov. (Prager Presse, 24. I. 1934.)

* * *

Solski psiholog.

V »Věstniku« čl. profesorjev 1934, 186 in 190, se razpravlja o potrebi da se imenuje za vsako srednjo šolo kak psiholog. Potrebuje ga šola predvsem pri izbiri dijaštva. Njena dolžnost je, da kar moči objektivno prouči psihično strukturo vsakega dijaka. Šola ne sme samo konstatirati, da dijaki propadajo; vprašati se mora tudi, zakaj propadajo, da se jim o pravem času lahko nudi pomoč.

* * *

Pátý sjezd (první slovanský) pro výzkum dítěte v Brně 28—31. října 1933. Redigoval dr. Jan Uher, sekretář sjezdů. Brno 1934. Vydáno nákladem stálého výboru pro pořádání sjezdů pro výzkum dítěte.

Pod tem naslovom smo pravkar dobili izčrpnno poročilo o velikem pedološkem (mladinoslovskem) kongresu, ki se je dobro pred letom dni vršil v Brnu. To poročilo je zaletna knjiga v velikem kvart-formatu, ki obsega kar 452 strani. Od tega prostora je nad 20 strani posvečenih mnogoštevilnim »pozdravom« (jugoslovanski je ne vem zakaj izpuščen); ostali del pa prinaša predavanja in referate s kongresa in pa seznam udeležencev (880).

Tudi na brnskem kongresu ni bilo moč goče prisotnovati vsem govorom, ker so se kdaj pa kdaj istočasno vršili kar v treh različnih dvoranah, oz. poslopjih. In ko sedaj doma listam po kongresnem zborniku, se ad oculos prepričujem, da i glede na kvaliteto pedagoškega prizadevanja povsem velja znani rek: vsak ni za vse! Zares lepi, da jih je vredno brati, so na pr. tile prispevki: Rostohar (Brno) — Psihološki profil otroka v elementarnem razredu. Jaxa-Bykowsky (prof. s poznanske univerze) — Poizkus karakteriziranja naše mladine v zvezi z zahtevki narodne vzgoje (v poljskem jeziku). Rostohar — Psihologija branja s posebnim ozrom na začetno branje. Uher (priv. docent na brnski univerzi) — Kako učinkuje domujeje spolnega vprašanja na dozorevajočo mladino. Sicer pa bodi kongresni zbornik scela toplo priporočen za proučevanje vsem našim učiteljem in učiteljicam, ki dovolj razumejo češki tiskano besedo.

Jugoslavija se je na kongresu afirmirala le z referati, za katere je bilo določeno samo po deset minut. Dr. H. Mandić (Zagreb) je poslal referat: Oblika otroške glave in njene izpremembe v šolski dobi (srbskohrv.). Dr. Krstić (Beograd) je poslal referat: Duševni razvoj kmetskega otroka po izstopu iz šole (srbskohrv.). Vlad. K. Petrović (Beograd) je govoril o temi: Razvoj elementarnega uka v Jugoslaviji (srbskohrv.). K. Ozvald: Individualna risarska nadarjenost otroka v predšolski dobi (češki). Anton Skala (Beograd) je poslal referat: Vzgojiteljeva osebnost v pubertetni dobi otroka (srbskohrv.). Miodrag V. Matić (Jagodina) je referiral pod naslovom: Razvoj šolstva za abnormaalno mladino v Jugoslaviji (srbskohrv.).

Vsebinsko so predavanja in referati, ki jih vsebuje zbornik, rekeli bi, prav poučna »revija« o tem, kaj spada na tak pedagoški areopag in — kaj ne. I to bi namreč trebalo docela resno uvaževati za prihodnji pedagoški kongres, ki se snuje za l. 1937. v Varšavi. Jugoslovanska peda-

gogika bi se morala nanj čim vesneje pripraviti, ako ji je do tega, da se uveljavi v pedagoškem zboru narodov. Nikar ne prezirajmo trdnega dejstva, da je tam gori ob Visli tudi pedagoški standard na moč visok! Saj sta to na lanskem kongresu nazorno pokazala zastopnika varšavske (Balej) in poznanske (Bykowsky) univerze. Pa tudi zato ne smemo držati križem rok, ker se je lani v Brnu omenjalo, da bi po Varšavi (tam kje čez 5 let) prišla na vrsto — Jugoslavija!

K. O.

Važne zbirke in priročniki za jezikovno-slovstveni pouk na meščanskih in srednjih šolah. Različne izdaje leta 1934.

Dolgih 15 let po preobratu smo čim dalje bolj živo pogrešali primernih slovstvenih priročnikov, ki bi lahko služili na meščanskih in srednjih šolah praksi jezikovnega pouka v tistem obsegu, ki ga zasluzi ta predmet po svoji vzgojno-kulturni plati. Doslej je pač bil običaj, da je večina predmetnih učiteljev, oziroma srednješolska mladina morala črpati jezikovno-slovstveno snov iz leposlovnih čitank, ki so prinašale v kratkih poglavjih ali bolj rečeno — porcijah samo odlomke ali celo ekscerpte slovstvenih tekstov, ki jim je bila navadno priključena še blea in v nekaj letnic zajeta biografija v čitanki zastopanih pisateljev in pesnikov. Vsakomur mora biti jasno, da je tako preprosto prikazovanje slovstvenih vrednot našega jezika in njegovih izraznih možnosti (dostikrat celo z manj karakterističnimi odlomki) pomanjkljivo in nepopolno v vzgojnem in jezikovno-kulturnem pogledu... in da tedaj ni nobeno čudo, če je pošiljala srednja šola v življenje ljudi, ki so se morali boriti še pozneje s težavami ustnega in pismenega izražanja celo v — materinščini, da ne omenjamo drugih jezikov, ki so zastopani v srednji šoli in v rubrikah šolskih spričeval.

Ni sicer nobena novost, da se more v šoli najlepše gojiti duh jezika in sploh jezikovna izobrazba mladine s čitanjem klasičnih del, seveda učni stopnji primerno. Toda prava in vsestranska jezikovna izobrazba se ne sme v srednji šoli omejevati samo na vsakdanje praktične potrebe ustnega in pismenega izražanja (stilistika), temveč mora šola širiti in poglobljati pri jezikovnem pouku tudi umetniško doživljanje in znanstveno vrednotenje jezika, misli in ideje, v leposlovnih spisih in tekstih, ki jih premorejo posamezne narodne literature. Zato je pa treba poznati poedina literarna dela v celoti in v vsestranski zvezi z dobo, v kateri so nastala in ki jo je avtor kakorkoli (slog, motiv) upodobil v svojem spisu. Šele s poznavanjem podrobnosti in detajlov estetsko-literarnega in sociološko kritičnega značaja (in ne s suhoparno vsebino-

fabulo) lahko dojamemo smisel, duha in vrednost literarnih tekstov in del... in s tem tudi ono kulturno funkcijo ki jo mora vršiti literatura v razvoju in življenju posameznih narodov in plemen. Žal pa nismo imeli doslej v tem smislu prikazane in obdelane naše domače literature, oziroma vsaj poedina važnejša slovstveno-leposlovna dela, s katerimi se bavi šolski pouk, odnosno srednješolska mladina v jezikovnem pouku.

Radi teh dejstev se mi zdi zelo pametna zamisel nekaterih naših založb, da so začele izdajati posebne šolske priročnike klasičnih del in spisov iz področja domačega in tujega leposlovja in znanstva... in ki naj služijo srednješolski mladini kot razredno in domače štivo. Važno mesto v teh izdajah imajo tudi komentarji in literarne opombe, ki podrobno tolmačijo avtorja in njegovo delo v zbirki. Seveda je dobro, če so pisane tako, da se s takimi priročniki lahko služi dijak tudi samovoljno doma brez posebnega učiteljevega vodstva v šoli. Razen mladine pa tudi drugi interesi in ljubitelji dobrega štiva s primerno predizobrazbo! Naloga založbe pa je, da omogoča z nizko ceno mladini in staršem redno nabavo poedinih zbirk in izdaj. Predvidena žepna oblika zvezkov je praktična in dobra.

V nekaj mesecih je že v treh založbah izšlo po par zvezkov takih mladinskih izdaj klasičnih del in spisov.

Najprej naj omenim Mohorjevo družbo v Celju, ki ima v načrtu v zbirki »Cvetje iz domačih in tujih logov« sledečih pet zvezkov: S. Gregorčič — Izbrane pesmi, F. Levstik — Martin Krpan, Horatius Flaccus — Pismo o pesništvu, J. Jurčič — Jurij Kozjak in V. Vodnika — Izbrana dela. Prvi dve zbirki sta že izšli. Šolsko izdajo »Martina Krpana« je priredil z vso vestnostjo dr. A. Slodnjak po Glasniku iz l. 1858. po sedanjih pravopisnih pravilih. Zanimivo in razmeroma poljudno-znanstveno je pisan uvod (1.—18. str.), v katerem obravnava prireditelj snov, nastanek, slog, besedni zaklad in zgradbo ter pomen »Krpana« za naše slovstvo. Uvodu sledi povest sama (19.—42. str.), njej pa opombe, ki pojasnjuje mnoge besedne in stvarne podrobnosti Levstikove povesti. Uvod in opombe bodo predmetnemu učitelju slovenščine olajšale pripravo, dijake pa vodile pri seminarjskih vajah in poskusih v slovstveno prodiranje in ocenjevanje literarnih del in umetnin. Z zanimanjem pričakujemo nadaljnjih zvezkov.

Podobno nalogo si je zastavila »Mala knjižnica« tiskarne Merkur v Ljubljani z zbirko »Poezija in proza«. Kot prvi

zvezek je izšel J. Jurčičev »Sosedov sin« z uvodom in opombami Ivana Kolarja. Tudi te zbirke — priredbe važnejših del iz naše in tuje literature bodo lepo koristile jezikovnemu pouku na meščanskih in srednjih šolah in dvignile med mladino zanimanje za izbrano leposlovje.

Imenovani založbi prinašata razredno in domače štivo v slovenščini, docim se je Zveza društev »Šola in dom« v Ljubljani odločila izdajati v periodičnih zvezkih v izvirnikih: srbohrvatsko, nemško in francosko slovstvo in sicer sledeče avtorje: A. Senoa, D. Demetra (Tenta), Perraulta, Mollera, Stahla, A. Daudeta, O. Ludviga in Grimma. Prav prijetno presenečenje prinaša že prvi zvezek »Karanfila« sa pjesnikova groba« od Avg. Senoe v redakciji dr. Mirka Rupela. Njegov uvod obstaja iz sličnih poglavij (1.—16. stran) kakor uvod v Slodnjakovem mladinskem »Krpanu«. Stvarnim opombam povestinovele sledi še slovarček manj znanih srbohrvatskih besed in izrazov, ki so Slovencem manj razumljive pri čitanju teksta.

Tako upamo dobiti v nekaj letih lepo književno zbirko mladinskih izdaj vseh pomembnejših klasičnih del iz domače in tuje literature v šolske in privatne svrhe, le škoda, da smo se tako pozno spomnili takih priročnikov.

Ce sem uvodoma zapisal, da služijo ti zvezki prvenstveno — srednješolski praksi, ne mislim s tem trditi, da bi posamezne izdaje v neki meri ne mogle koristiti tudi nižjim šolam. Nasprotno: nekatere izdaje bo možno s pridom in stopnjo primerno uporabiti tudi v višji narodni šoli kot šolsko ali domače štivo, seveda z opuščanjem težjih kritično-literarnih poglavij in opomb. V šolskih in mladinskih knjižnicah bi naj bilo vedno kaj prostora za te in naslednje zbirke, ki še pridejo prej ali slej iz tiskarn na svetlo. Nehote mi silijo v pero misli in želja, da bi morala sem in tja le včasih tudi naša Mladinska matica tudi kaj prispevati k številu in napredku šolskih mladinskih izdaj iz bogate zakladnice našega slovstva v obliki in obsegu, ki bi najbolj ustrezal svrham narodne šole ter duhu ljudske književne kulture, kajti z našimi čitankami bo le treba sčasoma napraviti pošten obračun. To pot nam je dala srednja šola, ki je doslej navadno nismo zavidali radi reform in »pedagoških poskusov«, vendarle nekaj dobrih in posnemanja vrednih pobud pri vprašanju mladinskega slovstva in tiska v jezikovnem pouku.

Albert Silvín.

UČITELJSKA TISKARNA

registrovana zadr. z omejeno zavezo

V LJUBLJANI

je najmoderneje urejena in izvršuje vsa tiskarska dela od najpreprostejšega do najmodernejšega. Tiska šolske, mladinske, leposlovne in znanstvene knjige. — Ilustrirane knjige v enobarvnem ali večbarvnem tisku. Brošure in knjige v malih in največjih nakladah. Časopise, revije in mladinske liste, račune, proračune, vabila, vizitke, jedilne liste, posmrtnice, žurnale. — Okusna oprema ilustriranih katalogov, cenikov in reklamnih listov. Lastna tvornica šolskih zvezkov. Šolski zvezki za osnovne, meščanske in srednje šole. Risanke, dnevniki in beležnice. Vse tiskovine za društva in šole (lepake, letake, izpričevala itd.) dajte v tisk Učiteljski tiskarni.

Zahtevajte cenike!

Najnižje cene!

LEPE KNJIGE,

PRAVE TISKOVINE,

**DOBRE ŠOLSKE IN
PISARNIŠKE POTREBŠČINE**

spadajo v vsako šolo, ki stremi za napredkom in hoče doseči uspeh.

**ALI STE SE ŽE PRESKRBELI
Z VSEM POTREBNIM?**

Še je čas, naročite hitro po učiteljski stanovski zadrugi na naslov:

KNJIGARNA

UČITELJSKE TISKARNE

LJUBLJANA
FRANČIŠKANSKA 6

MARIBOR
TYRŠEVA 2